

A MAGLÁY-CSALÁD

A KI HOLTA UTÁN ÁLL BOSZUT

KÉT ELBESZÉLÉS

IRTA
JÓKAI MÓR

BUDAPEST.
RÉVAI TESTVÉREK KIADÁSA.
IV., VÁCZI-UTCZA 11.
1887.

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2013
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-615-5292-60-6 (online)
MEK-11437

A MAGLÁY-CSALÁD

I.

Egy szép reggelen Magláy Sebestyén úgy találta, hogy a feleségének a szemei ki vannak sírva.

Hisz az egész föld tekintete másforma lesz záporosó után, hát még az asszonyi szemeken hogy ne látszanék meg?

Kivált az olyan szép szemeken, mint Clarindáé, a miknek az örvényébe, ha valaki belenéz, hát beleszédül.

Látni azokban mindent, a mi az égen van: csillagot, szivárványt, villámlást, holdudvart, nap-feljövetelét.

Magláy Sebestyén rendszeren csak a borúlatot szokta benne látni.

- Mért van kisírva a te két szép szemed, te égből lejáró angyal?

A lehunyó szárnyas szempillák még egy ragyogó köncsepp párt zúztak szét. Kész volt a felelet.

- Elszökött tőlem a Lórim!

A Lóri, az a madárfejü ember, a tarka szárnyú, a ki beszélni tud háromféle nyelven; de leg-szívesebben németül, a ki úgy szerette az asszonyát, hogy annak a szájából ette meg a narancsszeletet s minden embert vérig harapott, a ki az úrnőjéhez közelített, s urat, cselédet egyformán „filounak, spitzbubnak, betyárnak” címezett; ő neki pedig sorba csókolta mind az öt ujja hegyét, olyan hangos csattogtatással, hogy a ki nem látta, hogy madár, azt hitte: vőlegény, a ki menyasszonyától kérdezősködik; s mikor annak a nevét kimondta: „Liebe Klarinda”, azt annyi hízelkedéssel tette, olyan beczés hanglejtéssel, hogy az csupa csoda volt; néha még azt a szót is hozzátette: „Liebst du mich noch?”

És mégis el tudott szökni. Itt áll a szép czifra kalitja üresen a kitárt ablak előtt.

- Nosza minden ember, a ki csak mozoghat: hajdú, szerezsán, vadász, kertész, csősz, erdőkerülő! Jobbágyok! Naplopók! Kenyérpusztítók! Neki az erdőnek! Száz arany üti a markát, a ki a beszélő madarat meghozza! Ne félj bálványom: visszakerül a madarad.

A magláji uradalom vadas erdősége tesz valami hatvanezer holdat; de ember is van hozzá elég, a ki azt felhajtsa egy madárért.

II.

A Magláy-család történetében valósággal történelmi szerepet játszanak a kajdácok.

Mint a név maga is sejteti, a család Bosniából vette eredetét; a hol az ősei régi magyar nemesek voltak abból az időből, a mikor Hollós Mátyás volt Bosnia királya, vagy talán még régebb időből, a mikor Nagy Lajos elvette a szép bosnya királyleányt. Egy közülök ott esett el a Rigómezőn Szibinyáni Jankó oldala mellett, a hogy a bosnyák népdal Hunyady Jánost nevezi.

Magláy Sebestyénnek az ősapja unokatestvére volt Karposznak, a ki rövid ideig Albánia királyául szerepelt, míg a törökök a fejét le nem ütötték.

Ez akkor történt, a mikor Piccolomini tábornok nyolcezer emberrel betört az ozman birodalomba s az egész Balkánig hatolt győzedelmesen. Számításba vette a török járom alatt nyögő keresztény népeket: szerb, bolgár, bosnyák, macedó nemzetet, hogy azokkal fogja szaporítani a seregét.

Kiáltványokat azonban hiába bocsátott volna hozzájuk, mert azoknak az olvasás nem mindennapi foglalatosságuk; ellenben ott vannak a guszliczások, a kik a hosszúnyakú hegedűjük mellett a hősballadákat éneklék minden csárdában. Ezeknek a szava ott az oraculum.

A délszláv népballadák legfényesebb hőse a „királyfi”, a „Deli Markó”; a ki ott alszik a hármas érczkapuval bezárt barlangban, míg a menyasszonya érte nem jön, fel nem költi; akkor aztán feltámad és felszabadítja a rab népeket és visszahozza a hajdani fényt és boldogságot.

A Deli Markó nem jön ám pusztán emberi erővel; hanem annak a kíséretében lesznek olyan lények is, a minőket emberszem soha nem látott, emberhez hasonló ördögfattyak, s emberi nyelven beszélő szárnyasok!

Ezt a népmesét használta fel a furfangos Piccolomini balkáni hadjárata alatt. Nissza elfoglalása után tömérdek majmot és papagájt zsákmányolt a török főurak háremeiben: kapta magát, azokat odakötöztette a dromedárok púpjaihoz s ezeknek a kíséretében vonult a nép elé.

„A Deli Markó jön!” hangzott az üdvkiáltás mindenünnen; s a majmok és papagályok segélyével elfoglalta Piccolomini az egész Balkánhegylánczig minden tartományait a török basáknak, a kik úgy látszik, hogy még annyit sem tudtak a hadviseléshez, mint a Deli Markó csodaállatai.

Már ennél a történelmi emléknél fogva is kedves állatja lehetett a Lóri papagály Magláy Sebestyén úrnak.

III.

De különben is egészen oly előkelő hang uralkodott a maglái várkastélyban, hogy abban egy czímeres kajdács, melyet nórimbergai madárprofesszor tanított ki emberi beszédre, s melynek az eredeti ára kétszáz orosz-lántallér volt: éppen nem szégyelhetette magát a környezete miatt.

A pompa méltó volt ahhoz a fejedelmi jövedelemhez, melyet Sebestyén úr óriási uradalmaiból kihúzott.

Valaha a Zrínyiek és Frangepánok birtokát képezték azok; Sebestyén úr dédapja okos ember volt: mikor amazok a nagy híres főurak elvesztették a fejüket, ő megtartotta a magáét s nem is vallotta kárát. Ezt a szép várkastélyt is ő építtette még I. Lipót alatt, a kinek igen hű embere volt.

Az emeleti szobák, termek, mind az asszony rendelkezésére állanak: a földszintiek az úréra. Az épület két szárnya a vendégeknek szolgál, mellékházakban tanyáz a szolgálhad.

Az emeleti szobák pompáját leírni katalógus kellene, a földszintiek pompája annál egyszerűbb. Ezeket díszítik régi fegyverek, harci troféumok; egy termet foglalnak el az ősök arc képei, férfiak, hölgyek drága bronzrámákban; a képek művészi tekintetben is nagybecsűek, többnyire velencei festők munkái, csak a két utolsóelőtti festette Kupeczky; Sebestyén úr apjáét és anyjáét; a következő kettő már újabb iskolájú bécsi festő műve: ezek Sebestyén urat és nejét ábrázolják e század elején viselt divat szerinti jelmezekben.

A képen Sebestyén úr nem is mondhatni, hogy nem volna nyalka férfi; a díszmagyar dolmány sokat tesz! a ránczok sem látszanak olyan nagyon a szemek körül; a szájon sem tűnik fel az a kellemetlen fekete folt, s a csak nem összeérő sűrű szemöldökök kifejezése szelídítve van meglehetősen; a szemhéjak sem olyan vörösek, mint a valóságban.

Ellenben a női arc képen semmit sem kellett eszményíteni a művésznak, ennél csak az lehetett a feladata, hogy híven eltalálja. Az istennői arcnak valami olyan színe van, mintha a lemenő nap adott volna neki arany zománczot: a bágyatag szenvedélynek színe; hozzá e vénusi ajkak, e lángoló feketekék szemek, a mik fölött a legtökéletesebb két fekete szemöldív juttatja az embernek eszébe Amor nyilazó tegzét. Annál megkapóbb az ellentét a dús hajzatban, mely a sáfrányhoz hasonló; két oldalt a hófehér nyakra és kebelre hull alá fürtökben, míg elől, akkori divat szerint, oldalt elválasztva, az üstök csigája a homlok háromnegyedét eltakarja s árnyékot vet a többire. S a piros ajkak még félig nyitva vannak, mintha nem volna elég, hogy a szemek megszólítják a ránézőt.

E két ráma után következik még sok üres hely, a miket az elmés szobafestő egyelőre allegorikai képekkel töltött ki.

..... Egy másik hasonlóúl nevezetes tornácza a földszinti lakosztálynak az agancsterem. Ilyent is csak igazi főurak rendezhetnek be. Mert e pompás ágbogak viselőit magának a tulajdonosnak kellett elejteni; ezt nem lehet úgy összevásárolni, mint a majolikát. Aztán meg olyan vidék is kell ahhoz, a hol az ilyenek megteremnek. Micsoda hatalmas állati koronák! Ritkaságok! Csodák! Természet játéka. Van köztük egy húszvillás és egy huszonkét villás agancs. Az elsőbbet Sebestyén úr nagyapja, az utóbbit az édesapja hódította el nemes vadászati hevélyben.

Magláy Sebestyén gyakran sétálgat egyedül végig e termeken, s meg-megáll az utolsó két kép előtt; nagyot néz és fejet csóvál. Azután átmege az agancsterembe: a szarvasdíszek, a vadkanfejek, hiúzbőrök muzeumába; tőle is számos diadaljel van azok közt, de olyan, mint az ősök által terítőre hozott, egy sincs.

Pedig nem vezett ki a méltóságos rőt vadak főnemessége a földről. Rég tartja a híret a szarvasok fejedelme, a ki a többieket vezetni látszik. Nevet is adtak már neki. A „Sardanapal”. Évek óta vadásznak rá és nem tudják elejteni. Pedig valóságos harámbasa a szarvasok között. A fiatal szarvasbikákat mind kiüldözi a lankaságba, megöli az ellenállót. Egy tuczat kopót felvillázott már a szarvaival. Egyszer belekerült már a hajtásba s akkor neki fordult a vadászláncznak s az egész szarvasgulyát maga után vezetve, keresztül tört a vadászokon. Egynéhány vadász úr máig is emlegeti az összetört oldalbordáiról ezt a mulatságot, a hogy az egész vadcsapat keresztül gázolt a hátán. Maga a Sardanapal pedig egyenesen neki vágatott a fő vadásznak, beleakasztotta az agancsát annak a vadásztáskájába, felkapta a levegőbe s úgy vitte magával tüskön-bozóton keresztül valami fél mértföldnyire, míg a táskaszíj elszakadt s a nyavalyás összetépve, karmolva megmenekült valahogy.

Erre feni a fogát Sebestyén úr szörnyen.

Most már huszonnégyes agancsa van Sardanapálnak.

Az unicumok közé tartozó!

De nem engedi magát lövésre kapatni a ravasz gonosztevő!

Pedig Sebestyén úr egész éjszakákat eltölt a bozóti lesben, hogy a Sardanapált puska végére kaphassa; de a vén satrafa azt a fogást használja, hogy mielőtt maga a mindig változtatott búv helyéről előjönne, előbb szétereszt a sutákat kémszemlészetre, s addig maga ki nem jön a patakhoz, a míg azok vissza nem térnek; aztán olyan szaglása van, hogy a puskának a szagát, szélmentében, megérzi háromszáz lépésnyire.

Ugyanazon a napon, a melyen Clarinda szemei veresre ki voltak sírva, az agancsteremben várta Sebestyén urat Mirkó, a kedvencz puskafehérhúzója.

Mirkó dalmata volt: még pedig a lovas fajtából, a mi már nagy ritkaság. De annál nagyobb virtuóz a lóval bánásban; ennek mindegy, akár szilaj, akár tanult ló; a sziklákon úgy ugrál vele a ló, mint a zerge, a vízben úgy úszik, mint a delfin.

- A fővadász jelenti, hogy az éjjel a Sardanapál a Tarcsabozótban rigyeztett: két fiatal szarvasbika menekült ki a bozótból sántítva. Most ott lehetne lelni.

A dalmatának az arcán, keresztbe a két szemöldöke között, végig a szája szegletéig, látszott egy tüzes veres vonal.

- Hát téged mi lelt a pofádon? - kérdé tőle Sebestyén úr.

- A lovam a sűrűbe vitt. Egy égerfagaly visszacsapódott, majd kiütötte a szememet.

- Nekem ne hazudj! Tudod, hogy semmiért sem haragszom, mint a hazugságért. Egy dolgot kivéve, mindig igazat kell mondani minden becsületes embernek. Ha valaki a legdrágább kincsemet ellopja s megvallja, nem keresem rajta tovább. De ha valami cselédem egy őszibarackot elcsen a fáról s kérdésekre hazug módra eltagadja, felvágatom a gyomrát, úgy kerestetem meg benne. Téged nem az égerfa ütött meg.

- Igenis. Nem az ütött meg.

- Hát mi lelt?

- A méltóságos asszony végig vágott a pofámon a lovagostorával.

- Az én feleségem? No ez csodadolog. Mit vétettél neki?

- Hát mikor a Cserebere gróffal...

- „Sternberg” gróf, te szajkó! Tanuld meg a nevét.

- Már az én nyelvem csak erre jár rá.

- No hát, mit csinált vele?

- Hát mikor a Szentkúthoz ki akart vele lovagolni, a hová mindennap ki szoktak menni együtt....

- Kettecskén?

- Nem. A méltóságos asszony a Lórit is magával szokta vinni.

- Hiszen az madár.

- De igaz. Nem akarok többet hazudni. Hát a méltóságos asszonynak a lovása részeg volt: én vezettem elő a lovat. Aztán a ló nem volt hozzám szokva, ficzánkolt. Éppen akkor, mikor a méltóságos asszony az egyik lábát feltette a kengyelbe, egyet ugrott a ló, úgy hogy a méltóságos asszony visszacsúszott. Ezért aztán jót húzott a fejemen keresztül a lovagkorbácsal.

- Ez megint nem igaz! Most megint hazudtál. Az én asszonyom ilyen dologért a cselédjét meg nem üti. Mondd el az egész igazságot!

- No, hát elmondom, ha parancsolják. Az történt, hogy a mint a méltóságos asszony lába lecsúszott a kengyelből s ő a földre hibbant, a ruhája fennakadt a kengyelvason, úgy hogy a lába egész a térdéig meglátszott s én azon elnevettem magamat. Ezért ütött arczul.

- Ugy-e? Így volt? Hát aztán szép fehér volt a térde?

- Nem az. Inkább szép rózsaszín.

- No, már most igazat mondtál. Ezért megjutalmazlak.

S azzal kivett a zsebéből egy dupla császáraranyat s azt a baltenyerébe fektette, ellenben a jobb kezét is felfelé fordította tenyérrel.

- No itt van. Válaszsz. Melyik tenyeresem tetszik? A bal aranyos, a jobbik üres. A kinek a jobbikat adom, az velem te-tu pajtás lesz.

A dalmata elvigyorodott e fogas kérdésre. Azt mondani, hogy a tele marok jobban tetszik az üresnél, alávaló érzésre mutat; de az ellenkezőt mondani meg világos hazugság.

- Hát hiszen nekem is van két kezem hogy mind a kettőt elfogadhassam.

- Legény vagy! - szólt Sebestyén úr, helybenhagyva a kényes kérdés megoldását: s odaadta a szolgájának az aranyát is, meg a paroláját is. - Most már látom, hogy nem hazudol. Úgy is tégy. Mindig igazat kell mondani annak, a ki férfi! Egyetlenegy esetet kivéve.

De hogy mi az a kivételes eset? azt nem mondta meg neki.

- No, már most vágtass a fővadászhoz s mondd meg neki, hogy az éjjel ott leszek a lesben a huszonnégyágúra.

IV.

Sebestyén úr kiment az erdőre, meg is találta, a mit keresett. Ott volt a Sardanapál a sűrűben, a hol a fővadász jelezte. De azért még sem tudta azt meglőni, mert ez a szultánja a szarvasoknak úgy körülvette magát háremhölgyeivel, hogy az egész csorda suta közül épen csak a huszonnégy ágú koronája látszott ki. Ott robogott el a szeme előtt az egész had, a nélkül, hogy magát a vezérgímet célba vehette volna.

Sebestyén úr pedig fejébe vette, hogy éjszakára is ott marad az erdőben s török-szakad, elejti a Sardanapált.

Nem volt vele más, csak Mirkó. Ketten együtt meghúzták magukat egy leskunyhóban, s hogy az idő teljék, kézről-kézre adták a nagy tízpintes kulacsot.

A kulacsban jó tengeremelléki veres bor volt s minthogy csak ketten voltak hozzá, a fejükbe mehetett.

Mirkó egészen beletalálta magát a pajtáságba s „komámnak” czimezgeté a gazdáját. A főúr viszonzta a bizalmat.

Egyszer csak nagy lárma támad az erdőn; mintha hajtóvadászatot tartanának, száz torok kiabálásától zendül meg a liget; a fákat ütögetik.

- Száz milliom ördög! - ordít fel a főúr. - Ki a bolond hozza ezeket most a nyakamra?

- Hát biz az a bolond te magad vagy, komám; - szólt rá Mirkó. - Te rendelted el, hogy minden hajdú, vadász, csósz menjen keresni az elszökött Lóri madarat. Hát most azt hajtják fel.

- Megint igazat mondtál; én voltam az a bolond. A huszonnégyes agancsot már elkergették pokollá! No, hát igyunk. Csak legalább a madarat megfognák!

De hát azért is hiába hajtották fel az erdőt. A szolgálhad, a mint rábukkant a lesben ülő gazdájára, nem tudott egyebet felelni, mint hogy hiába fáradtak.

- No, ha elfáradtatok, feküdjetek le. Majd reggel folytassuk. - E szerint se madár, se huszonnégyes agancs! Igyál komám!

Mirkó még egy nagyot húzott a kulacsból s azzal még jobban feloldódott a nyelve.

- Hej, komám, - mondá hamis hunyoritással; - tudom én, hol van a te elszökött Lóri madarad; de még azt is, hogy hol van a te huszonnégyes agancsod?

- Az utóbbit szeretném előbb megtudni; hát hol van a huszonnégyes agancsom?

- Mikor otthon vagy, akkor az is ott van a kastélyban; mikor elmégy hazulról, akkor nincs ott.

- Ez annyit tesz, hogy a fejemen hordom.

- De biz ott.

- Nem félsz, hogy felöklellek?

- Nem. Mert akkor nem tudnád meg tőlem, hogy hol van a beszélő madarad. Azt pedig te nagyon szeretnéd tudni.

- No, hát hol van?

- A Cserebere grófnál.

- A Sternberg grófnál? Akkor hát nálunk van.

- Dehogy is van. A herczeg még ma délben elutazott.

- Hisz búcsút sem vett tőlem.

- Tőled nem. De a feleségedtől igen.

- Hát akkor szerencsés utat neki!

- Nem úgy, komám! nem úgy, uram. Én hű szolgád és pajtásod, nem vehetem a lelkekre, hogy ezt a gyalázatot elhallgassam előtted. Tudod, hogy dalmata vagyok: morlák nemzetségből. A ki egy morlákot arculüt korbáccsal, az olyan adósságot vállalt, a mit keservesen fizet vissza s nem viszi a másvilágra. Elmondok mindent, hallgass rám. - Hát a mint én a kapott ütés után vérző arcomat eltakartam a tenyeremmel, csak annyit láttam, hogy maga a gróf segítette fel a méltóságos asszonyt a nyeregbe. A madarász-gyerek hozta a kezén utána a Lóri madarat, a mit mindig magával szokott hordani az asszony, mikor kilovagolt; ezüst láncz volt a madárnak a lábán, az felült a vállára s mikor vágatni kezdett a paripa, a madár is repkedett a szárnyaival, mintha ő is segítene hozzá. Olyan volt az, mint valami tündér, mint maga a „Vila”.

„Mikor ketten együtt elrobogtak, én kimentem a vad ménes közé, a mi ott a zsarnói völgyben legelész; kiválasztottam egyet azok közül a mokány lovak közül, a miknek a sörénye a csülkéig omlik le; arra felkaptam; de nem a hátára, hanem az oldalára. A hogy a vad indiánok szoktak lovagolni, mikor meglopják a bölénycsordát. Félkezükkel a mén sörényébe, fél lábukkal a farába kapaszkodnak; a fejüket lehúzzák a ló nyaka mögé; az egész emberből semmi sem látszik elő. A kiválasztott ló a vezérmén volt: a mint az megindult, egész falka ló indult a nyomába; azok még jobban eltakartak.”

„A Szentkútnál utólrtem a lovagló párt. Távobbb, a hol az út a hegyoldalba felkanyarodik, láttam egy hintót négy lóval befogva. Az a grófé volt.”

„A Szentkutat eltakarják az óriási cserfák, a miket a piros bogyót termő dalmát boróka sűrűje vesz körül. Én a lovammal ebbe a sűrűbe hatoltam be.”

„A lovak és a lovagnő itt leszálltak a nyeregből s odamentek a forráshoz. Itt a hölgy megfogta a lovagnak a kezét a balkezeivel, a jobbjaival a vállára támaszkodott.”

„Francziául beszéltek. Én értem ezt a nyelvet. Sokáig voltak a francziák az uraink Napoleon idejében.”

„Az asszony azt mondá: „Hát el akarsz engem hagyni? Nem emlékezel már az esküre, a mit nekem ezen a helyen tettél?”

„Az úr felelt rá: „De erősebb az eskü, a mit haldokló anyámnak tettem: hogy Isten tíz parancsolatját meg fogom tartani!”

„Hiú beszéd! mondá a nő. Megtartottad-e a tízparancsolatot? Nem ejtett ki a szád istenkáromlást soha? Nem imádtál bálványokat? Nem öltél? Nem gyilkoltad meg párbajban a legkedvesebb barátodat? Akkor nem jutott eszedbe az anyádnak tett eskü? Hát igaz ember vagy te?”

„A lovag újra mentegetődzött. „Hát igazat mondok. A még erősebb eskü, a mi innen sietve távozni késztet, a szent barátságra tett fogadás, a mit mi egymással kötöttünk: én és Magláy Sebestyén, mikor hadczimborák voltunk. Megesküdtünk egymásnak, hogy minden nagy veszélyből kiszabadítjuk egymást, hogy feláldozzuk egymásért még a vérünket is. Látod, ezt fogadtam az én barátomnak.”

„Megint az asszony szól: „De hát akkor elfeledted a neki tett esküdet, mikor arra biztattad, hogy vegyen engem feleségül? holott jól tudhattad, hogy én leszek rá nézve a nyavalya, én leszek a halál, én leszek a pokol? Üres kifogás ez!”

„A lovag erre figyelmessé kezdett lenni a bozótban közeledő paripára s inté az asszonyt, hogy vigyázzanak.”

„Ejh mit? oktalan barom az. Csak nem félsz, hogy egy ló meglát és kihallgat? Hát nem látott-e bennünket ez a forrásvíz tükre elégszer s a csermely tud csevegni, beszélt-e ki valamit? Nem hallott-e bennünket a cserfa lombja s a lomb tud susogni, árult-e el valamit? Nem! Nem félsz te semmitől. Hanem nem szeretsz. Nem a haldokló anyádnak, nem a fegyvertársadnak adott eskü távolít el innen, hanem az, hogy mást szeretsz! Szép arának adott eskü tart fogva téged!”

„Ezt olyan indulatos hangon kiáltotta az asszony, hogy még a kajdácot is tűzbe hozta vele, az is belekiabált: „Filou, betyár!”

„Erre a lovag azt felelte: „Úgy van. Igaz. Nekem menyasszonyom van otthon Csehországban.”

„Ekkor a hölgy megfogta mind a két kezét a lovagnak s arcát az övével szemközt fordítva, azt kérde: „Szebb mint én? Jobb, igazabb, mint én?”

„A lovag válaszolt: „Se szebb, se jobb, se igazabb nem, mint te vagy; de én el lettem vele jegyezve, mielőtt téged ismertelek volna.”

„S most oda sietsz hozzá?”

„Oda.”

„Ekkor a hölgy elkezdett hevesen zokogni, a kezeit tördelte. A lovag figyelmezteté rá, hogy ne sírja veresre a szemeit, mert a férjének majd fel fog tűnni.”

„A nő aztán elcsendesült s csak egyre kérte a lovagot: „No, ha elmégy innen, ha elszakadsz tőlem örökre, akkor vidd el magaddal ezt az én kedvencz madaramat; vidd el a Lórit. Hadd mondja ez el legalább előtted mindennap a nevemet; hadd kérdezze ez meg tőled: „Liebst du mich noch?” mikor már engemet nem látsz többé.”

„S ráerőtette a lovagra a kedvencz beszélő madarát. Lekapcsolta az ezüst lánczot a saját karjáról s annak a karjára csatolta át: a madár a lovag vállára költözött át. És akkor aztán búcsú fejében megölelték egymást s szapora csókok hangzottak; de azt már nem tudom biztosan, hogy nem a madártól származtak-e, a mely a csókolás hangját igen jól tudta utánozni.”

„Azután elváltak egymástól. A lovag felszökött a paripájára s elvágatott az erdei úton, a hölgy azonban még ott maradt állva, a legelésző paripája nyergéhez támaszkodva, mindaddig, a míg a hegyoldali úton álló hintónál újra meg nem pillantotta a lovagot. Még akkor is integetett felé a fehér zsebkendőjével.”

„Ezt én mind így láttam és hallottam a mokánycsődör oldalára kapaszkodva. Itt nyeljen el a pokol tüze, ha mind egy szóig így nem történt.”

.... Mikor vége volt a szolga meséjének, azt mondá az úr: „Nem beszélted el ezt még senki másnak?”

- Senkinek te rajtad kívül.

- Mit gondolsz? Utól lehetne még érni a grófot?

- Bizonyosra veheted. Ő nehéz, fedett hintóban utazik, felfelé a hegyi úton; éjjel bizonyosan pihenőt is tart. Ha mi paripára kapunk, jó holdvilágnál reggelre utólérjük, mielőtt a csinált Károly-útra betérne.

- Jól van.

Azzal kiment Magláy Sebestyén a leskunyhóból a szerteszét heverésző csatlósai közé.

- Hat szál hajdú keljen fel és jöjjön ide.

Azok teljesíték a parancsát.

- Fogjátok le ezt a ficzkót és verjétek rá ötven botot.

Nem kellett nekik több biztatás. Négyen lekapták a puska felhúzókat a tíz körméről s ketten kétfelől jó friss mogyoróhajtásokkal olyan félszázadot hegedültek el rajta, hogy visszhangzott bele az erdő.

Mikor készen voltak vele, azt mondá Sebestyén úr szép, nyájas, oktató szóval Mirkónak:

- Tanuld meg, komám, hogy ez a jutalma az olyan gazficzkónak, a ki egy nemes úrhölgyre leskelődik és árulkodik.

Ezzel aztán megtudta Mirkó, hogy mi az az egyetlen eset, a miben nem kell elmondani az igazat.

V.

Fáklyákat gyújtottak s megindult a hajtó vadászat éjszaka a szökevény - madár után.

Keresztül a rengeteg erdőn, a kopár Karsthegy boróka-bozótjain, kecskejárás ösvényein, gyalog, a hogy az ősvad morlások szoktak menyasszonyrablásra vagy vérboszúra járni. Reggelre eléje kerültek a grófnak, a ki az éjszakát valamelyik útféli csárdában tölté.

Sebestyén úr olyan helyen állta el az utat, a hol az hegynek visz fölfelé, ott a menekülés esélye ki van zárva.

Sternberg Alfréd gróf csendesen aludt a hintó mélyében, a póstakocsis aludt a bakon s a papagály aludt lánczrakötve a hintó előülésén. Ez a madár még horkolni is tud álmában, mint az ember.

Egyszerre verte föl mind a hármat a támadó kiáltás: „megállj!”

Sternberg, a mint álmából felrezzent, minden oldalról felé irányozott puskacsövek üregébe látott bele. De mind azoknál elijesztőbb lehetett rá nézve Magláy Sebestyénnek az arcza: ez a kegyetlen mosolygás rajta.

Mazeppa jutott az eszébe.

Az első ijedtsége után hirtelen ráborította a köpenyét a kajdács madárra. Azt nem szabad meglátni Sebestyénnek.

- Ej ha, drága barátom! - szólt a főúr, rátéve a kezét a gróf kezére. - Hát így szokás elszökni egy magyar nemes házából? Búcsúzás nélkül? Hollandus módra? Aztán még meg is lopni a házamat?

- Én nem loptam semmit. - Hebegé az ártatlan hős.

Hanem az ám a fatális dolog, mikor az ellopott tárgy beszélni is tud! A papagáj a maga éles harapófogó csőrével egy percz alatt lyukat rágott a fejére dobott köpönyegen s azon kidugva a fejét, elkezdett kiabálni: „zsivány! betyár!”

Sternberg gróf, látva, hogy a tagadás mind hiába, hirtelen változtatott a modorán s magas hangon kezdett beszélni.

- No hát jól van. Állok elébe az úrnak. Tessék velem rendelkezni. Tudom, hogy mi a becsület. Ha megsértettem, adok elégtételt: pisztolyra vagy kardra.

- Ohó! Semmi párbaj! - mondá Sebestyén úr. - Azt nem vívunk tolvajjal. Az ilyent megbüntetjük.

- Én tiltakozom minden hatalmaskodás ellen.

- Nem ér vele semmit. Én itt földesúr vagyok, pallos joggal birok. Itéletet hozok. Kegyelmed ne higye, hogy egy nemes úrhölgynek a legdrágább kincsét elrabolhatja valaki, s aztán odább állhat vele. Az ellopott kincset vissza fogja ön vinni azonnal, és a szökésért, meg a lopásért egy esztendei várfogságot fog szenvedni. Ha ellenkezik, vasra fog veretni!

A gróf látta, hogy itt veszedelmes kelepcebe került. Ha megmondja, hogy mi úton jutott a kajdácshoz, rögtön föbe lövik; ha magán hagyja a lopás vádját száradni; ez a dalmata nemes bizony becsukatja a vár tömlöczébe; s az ilyen helyiségről nem igen volt a gróf valami jó elővéleményyel.

Még sem fogja elárulni az asszonyt.

A hintót aztán visszafordították, s a benne ülőkkel együtt csendes ügetésben eldöcögtek a maglái várkastélyig.

A falvakban kijött a nép a házakból, a convoi bámulatára: azt hitte mindenki, hogy Napoleont hozzák, a ki vissza szökött Szent-Ilona szigetéről s innen akarja elkezdni megint a nagy háborút.

Annyi igaz, hogy Alfréd gróf meglepően hasonlított I-ső Napoleon császárhoz: ugyanazon arczél, az a homlok, az az áll, csak épen a szeméből hiányzott az a valami, a mi Napoleonnál megvolt.

Mikor a maglái várkastély kapuján berobogott az utazóhintó, a kapus jeladó szavára, a vár úrnőjét is kihozta a kíváncsiság az udvari tornácra.

El nem tudta gondolni, hogy mi lehet abban a körül lefüggönyözött úti hintóban? (A kastély közelében mind lekapcsolták arra a bőreynyőket.)

Mikor aztán a függönybört felgöngyölték s kitünt alóla a foglyul ejtett Sternberg gróf alakja, Clarinda lefutott a lépcsőkön az érkezők elé. Erős szívű nő volt: a ki a veszélyvel szembe-szalad.

A hosszú boltíves folyosón már szemközt találkozott az urakkal.

Sebestyén úr erős kézzel átmarkolva Sternberg kézcsuklóját, hozta őt magával; a Lóri pedig ott himbálózott a gróf vállán, belekapaszkodva a karmaival annak a vállsinórjába.

- Ime, feleség, - mondá Sebestyén úr, - a mit ígértem, azt beváltottam. Visszahoztam a Lóri madarat. Több könyvedet hullani ne lássam. A tolvajt is elfogtam, a ki azt ellopta. Büntetése ki van mondva: egy évi várfogság. És azt itt kell neki leülni a maglái várkastélyban. A parancs ki van adva az öröknek: - ha szökik - lelőjjék.

Clarinda és Sternberg egymásra bámultak; egy szónak nem volt ura egyik is.

Csak a kajdácznak a nyelve volt föloldva; az tudta a maga leczkékjét.

„Liebst du mich noch, liebe Clarinda?”

Sebestyén úr ezzel ismét visszatért az erdőbe a leskunyhóhoz, nem vitt magával se vadászt, se puskaföhlúzó; egyedül kereste fel a hírhedt huszonégy agancsot a mocsári rejtek helyen s ezúttal óriási vadászszerencséje volt; ráakadt a Sardanapálra s ugrás közben terítette azt le kétszáz lépésnyiről tiroli karabélylyal.

Most már nem vethettek szemére semmit az ősei: ő a huszonégy ágas agancsot sorozta be a nagy gyűjteménybe.

VI.

Valami huszonöt esztendő múlva bontották föl Magláy Sebestyén végrendeletét a veszprémi káptalanban. Az öreg úr kilenczven esztendő szép kort ért el: még akkor is csak úgy halt meg, hogy merész nyargalás közben leesett a lováról és nyakát szegte.

A két fia között úgy osztotta föl a vagyonát, hogy a maglái birtokából majorátust alakított, s azt az idősebbnek hagyta; a kisebbiknek jutottak a dalmáciai nagy erdőségek és egy tetemes összeg tőkepénz, a mit nem volt neki szabad a bankból fölvenni, hanem csak a kamatjait költhette el.

Az idősebb, a Fülöp igen szép tehetségekkel megáldott fiú volt, annak Sebestyén úr kitünő nevelést adott, Francia- és Angolországban utaztatta, a diplomáciai pályára szánva. Az ifjú alakja is délczeg, arcza deli, modora finom, előkelő volt: első tekintetre megnyert minden embert, s a jelleme, magaviselete további ismerkedés után még jobban igazolta a kedvező elővéleményt, nemes szive mellett eszessége, bátorság mellett szelid kedélye hódított.

Egészen ellentéte volt neki az öcscse, Ernő; termetre is kétszer olyan széles, mint a bátyja, szegletes fejű, durván faragott ábrázatú, hetyke, csufondáros modora: nők és férfiak irányában egyiránt. A tanulást nem szerette, a szubordinációt még kevésbé, azért se pap, se katona nem válhatott belőle. Egyedüli szenvedélye volt a vadászat: most is odajár valahol Afrikában oroszlánra vadászni.

A mint az öreg úr meghalt, Fülöpöt azonnal hazahítták Párisból, hogy vegye át a majorátust. Ő mindent szépen rendbehozott. Az apjának volt egy derék jogigazgatója Pargha Márton, a ki

még fiatal jurátus korában ott kezdte a pályafutását a maglái uradalmi székeken, mint a régi fiskális joggyakornoka. Az öreg úr nagyon is ragaszkodott hozzá: talpig becsületes volt. Ez is lehetett akkor valami negyvenkét esztendő.

Magláy Fülöp Pesten elvégezve a dolgait, fölutazott Bécsbe. Az udvarnál az atyja kedvelt személy volt: ő maga is ott akart pályakört keresni.

Megérkezése után rögtön sietett megtenni az illemlátogatásokat azoknál a főúri házaknál, a mikkel családjának összeköttetései voltak, de a hol őt még nem ismerték. Mindenütt ott hagyta a látogatójegyeit a kapusnál.

Ennek a következtetése az volt, hogy nagyhamar meghívót kapott Korneuburg hercegnő tánczestélyére, a kinek a palotája híres volt remek németalföldi festményeiről.

Az opera után odahajtatott a hercegi palotához, a mely előtt már akkor hosszú sora állt a korábban érkezett főrangú vendégek fogatainak.

A ruhatárban átadta kabátját a felügyelő szolgának.

- Nem ad valami számot róla? - kérdezé.

- Fölösleges; - szólt az inasok hadnagya mosolyogva; - hiszen ráismerünk.

„No, ez az ember Lavater és Mezzofanti, először lát életemben s háromszáz ember és kabát közül, rám ismer és a kabátomra talál.”

Megnyugodott benne s ment föl a lépcsőkön a tornácba. Ott meg a hölgyi ruhatár volt. Tánczhoz öltözött kisasszonyok, ékszerekkel terhelt delnök adták át a sürgő-forgó lakájoknak divatos burkonyaikat: egész túlvilági parfümmé vált tőlük az atmoszféra.

Fülöp ott látta őket maga előtt ellibegni. Szép fiú volt, nem csoda, ha a hölgyek tekintete megakadt rajta.

Ő maga is nagyon megnézett egyet a sok közül. Fiatal leányka volt. Bizonyosan most mutatják be először a társaságban. Olyan nagy gondja van rá, hogy vállait betakarják a ruhájának a tüllfodrai. Egyszerű fehér ruhát visel, narancsvirág díszítéssel. Finom, madonna arc, az ártatlanság mesterkéletlen zománczával, a mire a pirt a szív lüktetése festi. A hogy vannak hét fő bűnök, úgy vannak hét fő erények is: azok mind ott voltak egyesülve a szép gyermek szemeiben.

Fülöp megállt, odalapulva a korridor falához, hogy tovább lophassa meg azt a gyönyöradó tekintetet.

Egyszer aztán, mikor a bájos tünemény átadta a köpenykéjét, meg a tekintélyes kísézője bayardérijét a szolgálattelvő személynek, fölveté szemét és meglátta Fülöpöt.

Abban a perczen örömsugárzó mosolyra nyílt meg az arcza, az ajkai nevetésre váltak.

- Ah! hisz te itt vagy már? - kiálta mennyei csengő hangon, s minden tartózkodás nélkül átölelte az ifjút s egy őszinte csattanó csókot nyomott az ajkára. - Hanem aztán egyszerre valami ijedtség váltá föl az örömhajnalt az arcán: elképedt, az ajkai gömbölyűre húzódtak. Hirtelen az arcza elé kapta a legyezőjét félénken, s kísézője kezét megragadva, elsuhant a bálterem ajtaján keresztül.

- No, ez a nap jól kezdődik! - mondá magában Fülöp, egész mámorba szédülve egy ilyen váratlan tündércsók búbájától. „Hogy jutottam én ehhez?”

A bálteremben már akkor nagy társaság volt együtt, melyben az igéző tündér könnyen el-tünhetett. A ház úrnője, a hercegasszony a terem elején fogadta az érkező vendégeket. Fülöp látta, hogy mindenki ő előtte bókol: maga is sietett hódolatát átadni. Először volt nála.

- Bátor vagyok magamat bemutatni, hercegnő.

- No, csak menjen, maga szeleburdi! - vágott a szavába a hercegnő, bizalmas tréfa hangján. - Van szüksége magának a bemutatásra! Nagyon jól ismerjük a szép híreről.

Fülöp elámult: „Ismernek a szép híremről? Hiszen több bolondságot én sem követtem el Párisban, mint a mennyit más fiatal ember szokott? Már idejutott volna a híre?”

Aztán csak odavegyült a társaság közé.

Senkit sem ismert itt: egészen új ember volt. Ellenben vette észre, hogy azok a méltóságos alakok, a kik rendcsillagokat viselnek a frakkjuk baloldalán, bizonyos nehezteléssel sandítanak reá, hogy nem üdvözli őket; pedig ez nem szokás: valakit üdvözölni, a kinek nincs bemutatva az ember.

Egyszer aztán egy fiatal félszemüveges gavallér tör oda hozzá a csoportosuló vendégeken keresztül.

- Ugyan régen kereslek! - s azzal megfogja a frakkja gombját, s oda vonja magával egy ablakmélyedésbe. Akkor kivesz a zsebéből négy darab bankjegyet, mindegyik ezer forintos, azokat az öt ujja közé szorítja, mint egy legyezőt, s azt mondja neki:

- Nos! Hát mennyi ez?

- Négy darab ezeres! - felelt Fülöp hűségesen.

- No hát nesze. Tedd el.

- Tegyem el? Hát aztán mit csináljak én ezzel?

- Mit csinálj vele? Hát bánom is én! Végy rajta egy bracelettet Taglianinak! Az a te dolgod.

- Igen, de miféle jogcimen jutok én ehhez a pénzhez?

- Hát ez játékadósság. A baccaratból.

Fülöp fölnézett a levegőbe. - Nem emlékezem rá, hogy valaha életemben valaki adósom maradt volna a játékban.

- Nem emlékezel rá? Hát annál rosszabb rád nézve. - Azzal a félszemüveges vissza dugta a zsebébe a négy darab ezerest, s tovább sasírozott.

Fülöp pedig nem ért rá, e furcsa találkozás nyitján töprengeni, mert nagyhamar egy gyöngéd legyezőütés érinté a vállát hátulról, s a mint visszafordult, egy júnói szépséggel találkozott szemközt, ki briliántoktól ragyogó, kolibri tollaktól elrepülő ruhában pompázott a szépségkoszorúban, a saison királynője látszott lenni. Fekete hajú, fekete szemű hódító szépség volt.

- Aztán majd, édesem, megint ott felejtsem a faképnél, mikor a quadrille kezdődik, - szólt nevetéstől csengő hangon a hölgy, elbűvölő szemragyogtatással.

- Én? Én? - hebegé Fülöp.

- Igen? Ön az, a ki el szokott feledkezni a táncosnéról, a kikkel foglalkozott. De ezúttal körülvéttettem a titkos rendőreimmel, hogy el ne szökhessen.

S azzal kaczagva hagyta magára.

Fülöp nem birt magához térni a nagy bámulástól, míg a másik terembe átkalandozva egyszerre csak egy finom diplomata kezei közé került, a ki bizalmas nyájassággal ölté a kezét az ifjú karja alá s aztán elkezdett neki suttogva beszélni bizonyos titkos neheztelésekről, a miknek az okát nem szükség magyarázni, egy szétágazó cselszövényről, a minek a szálai nagyon

könnyen kitalálhatók: számtalan veszélyekről a melyek a fiatal embert a sikamlós udvari parketten fenyegetik, s osztotta a jó tanácsokat, hogy mihez tartsa magát.

Fülöp nem tudott mind ezekre egyebet mondani, mint „ühüm” és „aha.” Egy szót sem értett az egész diskurzusból. Szinte jól esett neki, mikor rejtélyes pártfogója egyszerre kirántotta a karja alól a kezét s e szóval: „itt jön ő!” hirtelen elpárolgott mellőle.

De hát ki az az „ő” a ki itt jön?

Egy hat láb magas herculesi termet, az orosz testőrtisztek egyenruhájában, rendjelekkel rakva, kezében hatalmas csákója. Egyenesen Fülöpre vitorlázik.

- Zvawdujtye Zudár, - szól a magas úr, s egy olyan izmos tenyeret nyújt Fülöp elé, a melyben az övé egészen elvész.

Fülöp egész tisztelettel és bocsánatkérő arcczal szól francziául.

- Uram! Ezer bocsánatot kérek. Én többféle nyelvet beszélek: de fájdalom! a hangzatos muszka nyelvet nem vagyok szerencsés birhatni.

- Mit! - kiált rá a sámsoni alak, fejét büszkén hátravetve. - Te elfelejtetted az orosz nyelvet! Te minket meztagsz? S azt még nekem szemembe mered mondani? Korcs ivadék! Te szégyenled a dicső orosz nemes nyelvét, a mely három világrészben uralkodik! No hát csak szégyeld. Hanem akkor ne lepjen meg, ha én is szégyenleni fogom a te atyafiságodat, s az örökségedből kitagadlak.

Azzal megfordult a sarkán, s ott hagyta Fülöpöt.

Ez meg csak bámult.

- Ihol van ni! Most meg kitagad valaki az örökségedből! Csak legalább azt tudnám, hogy kinek hívják?

Azonban egy csoport fiatal ember azonnal körülvette, a kik egyszerre mind igen jó pajtásai voltak. Fülöp nagyon különösnek találta, hogy a bécsi előkelő termekben az a szokás, hogy idegen emberek nem mutatják be egymásnak magukat, hanem a hogy összeakadnak, mindjárt per tu lesznek, aztán kinek-kinek csak a gyermekkori beczés neve használódik: Thuri, Nelli, Bebus, Blikus; a melyek ugyanannyi Arthurt, Cornélt, Albertot és Adalbertet jeleznek. Őt mindenki „Pipó”-nak szólítja. Talán az a kicsinyítője a „Fülöp”-nek itt a bécsi arisztokrata világban?

Belenyugodott, hogy legyen hát „Pipó”.

Az alatt a táncsteremben végződött a keringő, a felmelegedett táncospárok elváltak s kerestek újabb szövetségeket; az inasok frissítőket hoztak körül; Fülöpöt is magával ragadta az emberi forgatag, mi közben azonban egy pár fiatal dandy folyvást a sarkában látszott lenni, mintha detektívje volna. Végre megunt a sok idegen arc ismerős mosolygását s behúzódott egy szegletbe. De ott sem talált nyugodalmas menedéket; mert a mint a francia négyes előjátékát rázendítették, s megkezdődött az előre hátra futkosás: tánczosok, tánczosnék, átellenesek kipuhatólása; egyszer csak azt látja, hogy egy hosszú nyurga dandy odatánczol feléje, mérges örömmel:

- Ah! végre megkaptalak! Itt van az én vis-à-vis-m. Frissen! Frissen! A marquisnő nyugtalanodik már! Az ouverturet eljátszták.

Fülöp engedte magát a nyulánk ifjú úr által a termen keresztül kalauzoltatni; s gondolta magában: „vajjon ki lehet az, a ki távollétem által szerencsétlenné téve érzi magát?” Jó, hogy annyit megtudott, hogy miként czímezze? „Marquisnő”. Bizonyosan az a hódító Semiramis lesz, a ki bejövételénél megszólította.

Helyesen kombinált, csakugyan a kolibris szépséghez vezették.

- Épen az utolsó perczben! - mondá az szemrehányólag, s kezét nyújtva, inkább vezetett, mint vezetteték a tánczkolonneban fentartott helyére.

Fülöp vizsga szemei észrevették, hogy a szép hölgy támlásszékéhez egy kövér, zordon tekintetű uraság támaszkodik, a ki hölgyét kétszövű pisztolyként fenyegető szemeivel minden léptében kíséri. Ez bizonyosan az a hidalgó, a ki után a deli amazon a marquisnő címet viseli, gondolá Fülöp. Nem sejtette, hogy valaha összeverekedjenek. Az ő szemei a tánczterem túlsó végén kalandoztak; ott látta lejteti azt a bűbajos tündér alakot, a kivel olyan rejtélyesen édes találkozása volt. Még most is ezen a titkon törte fejét.

A quadrilleben csak akkor lehet a tánczosnőjével beszélni az embernek, mikor a helyére visszakerült, s a míg az átellenesei kergetőznek. Csak hogy a hidalgó úgy a hátuk mögé plántálta magát, hogy egy szó sem kerüli el a füleit.

Lehet azon segíteni.

- A hévmérő ma t i z e n e g y fokot mutat; - mondja a marquisnő Fülöpnek.

(Ki magyarázhat ki ebből valami gyanúokat?)

- Igen. De h i d e g e t . - Viszonozza erre Fülöp - egész tudatlanul.

Csakhogy a válaszra egy olyan haragtól szikrázó tekintetet kap a tánczosnőjától, hogy elmegy a kedve Reaumur-ról diskurálni.

A következő pihenési időszakban azt mondja neki az istennő:

- Nem találja ön, hogy a s á r g a r ó z s a igen jól illik a f e k e t e d o m i n ó r a ?

- Nem! marquisnő. Ez nekem nem tetszik.

Erre a válaszra kicsiny híja, hogy a körmére nem koppintanak az elefántcsont legyezővel. A szép hölgy arczán észrevehető a boszús neheztelés; a kebel sebes hullámokat hány.

Szerencsére „solo des dames” jön. Ez alatt ráér hódító mosolyát visszaidézni arczára a delnő.

A rákövetkező „tour des maines” alatt ezt sugja a tánczosának:

- A holnap i á l a r c z o s b á l igen fényesnek ígérkezik.

- Nagyon sajnálom, hogy nem láthatom meg; de holnap el kell utaznom Pestre.

Erre a szóra végig néz rajta hidegen az úrhölgy, s többé egy szava sincs hozzá: még az ujjahegyét sem nyújtja neki a lejtés közben, hanem csak a legyező végét, s mikor a grand chaine következik, kiválik a lánczból, s a nélkül, hogy a tánczosára egy pillantást vetne, a háta mögött álló kövér úr karjába akaszodik, azzal vezeteti magát vissza a helyére. Fülöp látva, hogy kimaradt a sorból, odább ödöngött s addig tévedezett egyik teremből a másikba, a míg eljutott a buffetbe.

Tapasztalá, hogy vannak okos emberek, a kik az alatt, míg más robotol és izzad, leülnek az asztalhoz és gondoskodnak a testük jóllétéről. Ott találta már Bebuszt és Blikust egy szöglet-asztalkánál pezsgőzve. Szorítottak neki is helyet.

De még alig hozhatott ítéletet a bordeauxi felett, a mivel az ember kezdi a vacsorát, midőn feszes léptekkel lát maga felé közeledni három fiatal urat: a kik közül a középsőben az egy-szemüvegesét ismeri föl; a másik kettő volt Thuri és Nelli.

Egyenesen ő felé hajtottak.

Az egyszemüveges, féllépésnyi közelben állásba vetette magát, balkeze hüvelykujját a mellénye ujnyílásába akasztva, a jobb kezében tartott lehúzott keztyűvel pedig a czombját veregetve.

- Uram! - így szólt Fülöphöz. - Ön én rólam azt beszélte több gentleman előtt, hogy én játéktartozásomat önnek elmulasztottam megadni. Ezért én önt hazug rágalmazónak nyilvánítom.

Azzal tovább laviroztak mind a hárman.

Fülöp elképedve nézett a két asztaltársára.

- Nem értem ezt a dolgot. Hanem annyit értek belőle, hogy ez az úr engem megsértett s azért elégtételt kell vennem.

- Szolgálatodra állunk; - mondák azok egész készséggel.

- Csak arra kérek, hogy végezzük el minél előbb, míg híre nem fut. Ti intézkedjétek, én addig visszamegyek a tánczterembe, majd ott keressetek föl. Aztán majd egyenkint távozunk el, hogy föl ne tünjék.

Fülöp tapasztalá, hogy itt igen gyorsan megy az igazságszolgáltatás. Alig telt bele egy mazurka, midőn az egyik segéde odajött hozzá s jelenté, hogy találtak egy igen jó és e czélra alkalmas helyet. A hercegi palota kertjében van egy czéllövöldözésre berendezett oszlopcsarnok. Ott mindjárt el lehet intézni a dolgot, a nélkül, hogy az urak a hintójaik előjáratása által a cselédség előtt feltűnést okoznának. A segédek pisztolyt választottak, harmincz lépés az indulási távol, tiz lépés a sorompó, három golyóváltással.

- No, ez a nap szépen végződik; mondá magában Fülöp.

Aztán még megvárta, a míg a kotillion elkezdődik, annak a minden érdekeltséget fölszívó változásai alatt észrevétlenül eltűnhetett a társaságból.

Odakinn a ruhatárban, az ismerős mosolygású főinas urtól csakugyan megkapta a felső kabátját. Az övé ugyan kávészinü volt, apró fekete gombokkal; ez pedig özbörszinü akkora négy gyöngyházgombbal, mint egy csemegés tányér; hanem hát az ilyen csekélységek nem akad fen az ember, halála előtt tiz perczczel. Még ez talán jobb? Volt eset rá, hogy a golyó egy ilyen nagy gombról visszapattant.

A két segédje ott várt alant az udvaron, szép csendesesen átmentek a kertbe; fölkeresték a lövödét; hoztak magukkal gyertyákat, azokat a hosszú csarnok két végében föltűzködték, meggyújtották; elég világosságot csináltak arra való nézve, hogy két ember egymást halomra lövöldözhesse. Az alatt a másik fél is megérkezett; orvost is keritettek valahonnan.

Azután a négy párbajsegéd megtöltötte a pisztolyokat; hoztak két párt magukkal.

Majd a szokásos felhívást intézték Fülöphöz, hogy nem hajlandó-e valami magyarázatot adni, a mit az természetesen elutasított magától. Ilyen affront után nincs semmi diskurálás.

Akkor aztán kimérték nekik a harmincz lépésnyi távot, meg a tiz lépésnyi barrièret, a mit megjelöltek zsebkendőkkel, s aztán föllállították az ellenfeleket, mindegyiknek a kezébe adva a felvont sárkányú pisztolyt, meg egy tartalék gyutacsot, hogy ha a fegyver csütörtököt találna mondani.

- „S t e r n b e r g é” az első lövés! - monda a szakavatott Arthur, s azzal háromszor csattantott a tenyerével.

Fülöp csak állt ott, és nézett maga elé, a pisztolyát leeresztve.

- No, hát mért nem lösz? - kiálta rá Blikus, a segédje.

- Várom, hogy lőjjön Sternberg.
- Te várod, hogy lőjjön a „Sternberg?”
- Na, igen. Az az úr ott.
- Az az úr? Hisz az Greifenwald.
- Hát akkor hol van az a Sternberg?
- Hol van a Sternberg? No, ilyen cifrát még nem ettem, a mióta két lábon járok! Hát nem te vagy a Pipó?
- Az meglehet, hogy Pipó vagyok? de akkor Magláy Pipó vagyok; és soha életemben a Sternberg nevet nem hallottam; most jövök Magyarországból.

Erre aztán az általános elszörnyedés hangja zendült föl.

- Ez nem a Sternberg! Ez egy vad ember Magyarországból. Ez lehetetlen!

S a míg szörnyűködnek, jön rohanva a csarnokba az igazi Sternberg Pipó nagy lélekszakadva. Fülöp mintha csak saját magát látta volna a tükörből szemközt jönni. Még a saját kabátját is az viselte.

- Hallatlan egy dolog ez! - kiabált a most érkezett. - Itt nekem egy hasonmásom jár a társaságban, a ki minden dolgomat fejtetőre forgatja föl. Ihol van ni. Még a kabátomat is fölvette.

Mikor aztán szemtül-szembe kerültek egymással, akkor tünt ki, hogy van biz a két alak között különbség; hanem azért mégis oly csalóka a hasonlatosság, ha együtt nincsenek, hogy akárki összetévesztheti őket. Legfelebb a hajnak a színe tér el; de az meg este észre nem vehető.

Akkor aztán nagy nevetés között összebarátkoztak.

Hanem aztán Sternberg elkezdett debacchálni.

- No, te nekem, mondhatom, hogy szép galibákat csináltál egyházamban. Visszautasítod Greifenwald tartozását, a mit az a tenyéren kínál, a miatt összevesztesz vele; a minisztert lenézed, nem köszöntöd, az dühös rám; a nagybátyámmal kitagadtatsz, s az imádottamat rám bőszyted. Ezért az utolsóért vagyok legdühösebb! Mond csak miket közölt veled?
- Hát azt mondta, hogy a hévmérő tizenegy fokot mutat, hogy fekete dominón jól áll a sárga rózsza, s hogy a holnapi álarczos bál fényesnek ígérkezik. Becsületemre, egyebet nem mondt.
- Oh, te barbár eszkimó! Hisz az annyit tesz, hogy tizenegy órakor legyek ott az álarczos bálban, ráismerek a sárga rózsás fekete dominójáról. S te mind ezekre mit feleltél?
- Hát az elsőre azt, hogy a hévmérő hideget mutat, hogy a sárga rózsza nekem nem tetszik, s hogy a holnapi álarczos bálra nem mehetek el, mert Pestre utazom.
- Óh, te öngyilkos! Most kedvem volna veled rögtön felvenni a pisztolyt! hogy a hasonmásomat elpusztítsam a világról.
- Hát tehetek én róla, ha minden ember elfogadott helyetted.
- S még hozzá téged is Fülöpnek hínak. Nem. Nekünk kettőnknek nem szabad egy városban laknunk.
- Nem úgy! Különböztessük meg magunkat a nyakravalóinkkal. Én hordok kéket, te hordj vereset.

- No ez még mind tréfa. De van egy igen komoly ügyem veled, a mit nem lehet olyan könnyen elütni, mint a többit. Te helyettem egy csókot kaptál az én kis Adél hugomtól.

- Mit? Az a te húgod volt?

- Az ám. A kis ostoba. Az a rossz szokása, hogy ha sok ideig nem látott, mikor megkap, a nyakamba ugrik és megcsókol.

- Ez nagyobb baj nekem, mint neked.

- De ez nem maradhat helyrehozás nélkül. Jőjj velem azonnal.

Azzal karjára fűzte feltalált képmását, követve a jó kedvre hangolt segédektől, visszatért vele a palotába. A felső kabátjaikat ezúttal külön szegre akasztották.

A termekben már híre futott annak a csodálatos quiproquonak, a mihez hasonlót csak a Shakespearei comedie of errors hoz föl. Csak hogy ez költemény: a mi történetünk pedig igaz.

Most azután az igazi Sternberg Pipó sorba bemutogatta az igazi Magláy Fülöpöt mind azoknak az uraknak és hölgyeknek, a kik eddig már beszéltek vele, s nagy derűtség között lett kiderítve minden félreértés.

Legutoljára maradt az a csók-história.

Az úrhölgyek félrevonultak a szünóra alatt a teázó szobákba. Ott találták föl a szép Adélt, nagynénje társaságában egy myrtusz bouquet alatt.

Sternberg Pipó odavonta magával hasonmását.

- Itt hozom azt a gonosz tolvajt, a ki az én kis Adél hugomtól egy csókot ellopott. Követelem, hogy adja vissza!

A bájos gyermek szépen elpirult erre a tréfás szóra.

Fülöp azonban kitalálta a helyes megoldását ennek a kényes ügynek.

- Vissza nem a d h a t o m ; - mondá - de visszak ü l d h e t e m , még pedig az által, a kinek az szánva volt. - S ezzel megcsókolta a hasonmása ajkát.

Ezt mindenki, a ki a jelenetnek tanúja volt, igen finom és helyes ötletnek ismeré el. Sternberg Pipó aztán odalépett a szép hűgához, hogy megbiztatásához híven visszaadja neki a megküldött csókot.

Hanem a szép lyánka tiltakozva eltakarta az arcját a legyezőjével; s azt suttogá:

- Nem veszem vissza; csak hadd maradjon ott.

....Ez bizonyára a legjobb alakban tett vallomás volt.

Három nap mulva Sternberg Adél grófnőt eljegyezte Magláy Fülöp.

VII.

Eddig csak négy évszakát ismerte Fülöp annak a szép földi világnak, a minek asszony a neve: epedni, élvezni, féltetni, csalódnai; egymásra következnek ezek, mint tavasz, nyár, ősz és most egy egészen új világra talált, a mi különbözik minden eddig ismerttől: a minek a fogalmai közel járnak a hithez, az imádathoz.

Sternberg Adelaide otthon nevelkedett az atyai háznál; anyját korán elvesztette, a ki orosz grófné volt; azontúl az atyjának egy nagynénje vette gondjai alá. Tizennégy éves koráig annak a felügyelete alatt volt; akkor ősi szokás szerint beadták kolostorba s onnan csak akkor került elő, a mikor a világba be lehetett vezetni. Az alatt az atyja is meghalt; azt különben is igen keveset látta, mert a katonai szolgálat távol tartá a családjától.

Ritka eset, hogy egy fiatal leány azt az első férfiarczot, a mit megszeretett, örökévé tegye. Adéllal az történt. A tévedésből adott csókot soha sem bánta meg.

Ez sok édes enyelgésre adott tárgyat a hosszú időszak alatt, a mi az eljegyzés és a menyegző napját elválasztja.

- Látod, ha olyan nagyon nem hasonlítottál volna a bátyámhoz, soha sem szerettelek volna meg.

- De valami különbség mégis csak van közöttem és a bátyád között.

- Ég és föld! Te olyan vagy, mint a milyennek szerettem volna mindig a bátyámat látni. Mindig azon ábrándoztam, miért nincs meg nekem ez az én bátyám két példányban, hogy a míg az egyik teszi azt, a mi neki tetszik, a másik tenné azt, a mit én akarok? És ime most csakugyan megvan, a miről ábrándoztam. Az egyik Pipó szalad a vadak után az erdőben, a városban pedig ki tudja mi után? a másik meg itt ül mellettem szépen és engem mulattat. Annak csak a híré hallom: itt leesett a lóról, karját törte; amott megsebesítették a párbajban; de most már nem esem kétségbe miatta; hiszen megvan kettősben: a másik itt kíséri az én hárfámat a fuvolájával. A mende-monda hír elhatol hozzám, mennyit vesztett az egyik bátyám a kártyajátékban, hogy viszik haza mámoros fővel. Most már nem szörnyűködöm rajta, mint azelőtt, mikor még csak egy volt: hiszen a másik itt van, és engem tanít sakkozni; mámorunk is van, de együtt, mikor Shelleyt, vagy Byront olvassuk. - Látod: ilyennek kellene lenni a bátyáknak, mint te!

- Az a csodálatos, hogy a bátyák rendszeren nem szoktak a hugákhoz annyira ragaszkodni.

- De én pedig, látod, azt szeretném, ha én nekem örökké testvérem maradnál. Akkor is lakhatnánk egy házban. Mindig egymás mellett lehetnénk. Aztán szerethetnénk egymást nagyon. Nappal te tanítanád nekem a kertben, a mezőn, a napkeleti virágnyelvet, a mit én nem tudok, éjjel meg én te neked a csillagismeretet, a mit te nem tudsz.

- Testvérek között ezek mind igen szép tudományok, - mondá enyelegve Magláy Fülöp, - hanem én ezeknél sokkal jelesebb tudományokat is sejték.

- Oh, minden esetre. Ilyen a vallás. Tudod, hogy mi volna az én vágyaimnak a netovábbja? Az, hogy ha te szerzetes lennél, én pedig apácza.

Erre már haragosan elkaczagta magát Magláy Fülöp.

- No, ne nevesd ki; mert szomorú leszek. Hát milyen szép volna az! Te abban a szép fehér talárban, kék selyem övvel a derekadon. Milyen magasztos alak lennél. Az a te szép csengő hangod hogy vinné égnék a zsolozsmát. Az enyim pedig utána szállna: odafenn összetalálkoznának: együtt repülnének a csillagokig.

Magláy Fülöp megragadta kedvese kezét s keblére vonva azt, könyörgött neki, hogy csak maradjanak itt ezen a szép földön együtt: hisz az asztronómia szerint a föld is csak egyike a sok égi bolygóknak: és így a ki a csillagokba vágyik, gondolja el, hogy az egyikén már rajta van s nyugodjék meg benne.

... A menyegző határideje az őszi hónapokra volt halasztva, a mikor Adelaide a tizennyolczadik évét betölti, az alatt a menyasszony hol Bécsben, hol Felső-Ausztriában volt a nagynén-

jénél; Magláy Fülöp csak rövid időközökre távozott el mellőle; mikor a jogi és gazdasági ügyeinek rendezése személyes jelenlétét követelte.

Félbeszakítja ezt az idyllt a bekövetkezett vadászi dény, a mikor az a másik Pipó, a szeleburdi, szintén odakerült a nagynénjéhez a nimródi élvezetek ösztönéből. Egynéhány jó pajtást is hozott magával: egyszerre megnépesült a csendes kastély kopókkal, vizslákkal, terrierekkel.

Hanem Adelaide nem eresztette velük vadászni a maga Fülöpjét. Elég ha az egyik üldözi a vadakat.

- Ugyan nem fájna a szíved érte, meglőni egy olyan kedves állatot, mint egy őz? Azt mondják, hogy az elejtett szarvas sír, mikor meghal, s a könnyei csorognak a szeméből, akár egy embernek. Hát abban ugyan mi vitézség van, azt a szegény kis futó nyulat orozva lelőni? a ki még panaszkodni sem tud. - Azt meg épen lelkiismeretháborító öldöklésnek tartom, mikor a vadászok a fajt hímét olyankor lövik le, mikor az épen a menyegzőjére készül? Szeretnéd te, ha valami náladnál hatalmasabb lény épen akkor, midőn te az esküvőre indulsz, egy fa mögül, lesből, ledurrantana? Gondolj a túlvilági lények bosszújára! Ne bánts te az ártatlan állatokat, a kik az Isten cselédjei!

Sternberg Fülöp kinevette a hugát ezért a sentimentális beszédért; hanem Magláy Fülöp szót fogadott neki; ezért aztán őtet is kinevették. Adél annyira vitte a varázshatalmát a vőlegény fölött, hogy az még az elejtett vadak húsából sem evett, egészen következetes maradt a kedvese nézeteihez.

Egyszer aztán az egész vadásztársaság felkerekedett, Sternberg Fülöp meghívására átrándulandó a grófi majorátus ősi uradalmába, Radomitzba.

Fülöp, a bátya oda is meghívta Fülöpöt, a vőlegényt.

- Medvére vadászunk.

Ide már férfi bátorság kell. A medvét nem lehet azzal vádolni, hogy gyáva, hogy nem tudja védeni magát. Nem is a húsáért lövik meg, hanem azért, mert dúvad; a szegény jobbágyok zabját learatja, marhát levágja. Veszélyes ellenség. A medvével szemben legény kell a gátra!

Adélnak azonban épen ezért legkevésbé tetszett ez a neme a vadászatnak, ha abban az ő kedvesének is részt kell venni.

- Ne menj oda! Bizony szerencsétlenül jársz. A Frigyes nagybátyámat is medvevadászaton lőtték agyon: a legkedvesebb barátja lőtte meg véletlenül. Az apánknak egyszer a meglőtt medve összetörte a kezében a puskaagyát, s a czombján sebet hasított. Nézd ezt a kiterített medvebőrt itt! Rettenetes állat volt az, a mi ezt viselte, egy fejjel nagyobb az embernél; milyen iszonytató körmök, milyen agyarforma fogak! Kérlek: ne menj oda!

De már a veszedelem élénk leírása épen arra való volt, hogy Magláy Fülöpnél az ellenkezőjét érje el a kívánt hatásnak.

- Akkor, kedves Adél, ha olyan veszedelmes állat az a medve, mégis csak felkeresem és beszélek vele.

- Az atyám is rosszul járt vele.

- Kötelességem bosszút állni érte.

- No hát csak egyre kérlek. A medvének is van himje és nőténye. Ne lódd meg a nőtény medvét! Hátha kis fia van!

Ezzel a szavaival általános derültséget keltett Adél az egész társaságnál.

- Kedvesem, galambkám! - szólt Fülöp bátya nevetve, - csak az a baj, hogy nálunk a medvehölgyek nem viselnek a fejükön főköttöt. Nem ismer rá az ember, hogy úr-e vagy asszonyság, mikor bemutatja magát!

- Csak ti ne nevésetek azon, a mit én mondok: mert én nekem van valami érzésem, a mi azt súgja, hogy szerencsétlenség lesz annak a vége, ha Fülöp egy nőmedvét meg talál löni.

- Majd nem úgy beszélsz tíz esztendő múlva!

VII.

A radomiczi kastély a Sternberg grófi családnak ős fészke. Még azokkal a sánczokkal van körülveve, a mik a husziták támadásait diadalmasan kiállták. A régi emlékek mind jó karban vannak fentartva: a várfelügyelő sorra megmutogat mindent a látogatóknak, a kiket a kíváncsiság idehoz: a fegyvertermet, a kaszabörtönt, a vas szűzet, az ódon himzéseket, a kitömött állatok gyűjteményét, s sorba elmagyarázza a falakon függő ősi képek neveit, viselt dolgait; a mennyiben azok nem volnának a kép szegleteire felírva lapidár veres betűs sorokban. Az ősi sírbolt is megnézni való, azokkal a századokat jelző márvány emlékekkel, az oroszánra taposó pánczélos alakokkal, kik vaskesztyűs kezeiket imára összetéve tartják. Maga a várkastély kápolnája is megnézésre méltó, freskóival, oltárképével és nagybecsű monstranciájával.

Csupán egy szobának az ajtaja szokott rendesen elzárva lenni, a legutóbb meghalt Alfréd gróf hálósobájáé.

Ennek a szobának a kulcsa az ifjú Fülöp grófnál szokott állni. S ez nem is nyitja fel annak az ajtaját más, mint a családhoz tartozó rokonok előtt.

A medveadászat két első napja sikertelen volt. Az első hajtásban a medve kitört és elmeneült. A másodiknál a megriadt vadász, a kire ráment a maczkó, nem mert rálöni. (Először látott hajtott medvét.) Hanem aztán a harmadik hajtás bő kárpótlást nyújtott: egy nagy anyamedvét vertek fel, két hathónapos bocscsával együtt. No ez már ugyan magával hordta nemének bizonyosságát a két fiában; de azért Magláy Fülöp csak leterítette azt egy jól irányzott lövéssel, a két bocsnak pedig a másik Fülöp oltotta ki az életét szép kettős lövéssel. Az elejtett anyamedve gyönyörű példány volt: sokszor volt már a hajtásban; a lehúzott bőre alól valami tizenkét mindenféle kaliberű golyót szedtek ki (volt köztük egy rézgolyó is), a miket különböző alkalmakkor ajándékoztak emlékül a vadászok a maczkónak, s a miket az szépen megköszönt és elvitt magával. A Fülöp golyója azonban épen a szívéen ment keresztül; az már egy medvének is sok.

Ennek a torát aztán fényes lakoma ünnepelte meg.

Fülöp bátya megírta a diadalt a hűgának. Kellemetes örömmel és ijedséggel kevert kedélyhullámozást remélt vele okozni a kicsikének.

A következő napon nem volt hajtás, azt pihenőnek hagyták. A többi czimborák változatosság kedvéért elmentek pisztrángot fogni, Sternberg Fülöp azonban otthon tartotta druszáját és leendő sógorát, hogy holmi prózai ügyekről értekezzen vele. Meg akarta ismertetni az atyja végrendeletével, mely intézkedik a vagyon felosztása iránt a fiú és a leány között. A vőlegénynek ezt szükséges megtudni. Az anyai birtok egészen Adél hozományát fogja képezni: az apai birtoknak pedig a becsárából készpénzben fizeti ki neki a bátyja a járandó negyedrészt az esküvője napján.

Könnyen megegyeztek: gavallér ember volt mind a kettő. A mit az egyik mondott, a másik ráhagyta.

Akkor aztán, a horgászó társaság visszatértéig még maradt egy kis előlni való idejük.

- Jer velem, - mondá Sternberg Fülöp. - Tekintsük meg, a míg magunkban vagyunk, azt a szobát, a hol az atyám meghalt.

Egyedül mentek oda.

Az egész szoba azon módon volt hagyva, a hogy a gróf halála napján találták. Hirtelen és véletlen volt a halála. Még erőteljes férfi volt akkor, az életosz kezdetén.

A szarvasbőrrel terített ágyon még ott hevert a kis zsebbeli imakönyv, a mit a gróf magától soha el nem hagyott. Az éji asztalkán a gyertyatartóban fenéig kiégett a viaszszál; tehát éjjel kellett a halálának történni. A mellett volt egy kis fekete üvegcsé: bizonyosan digitalisz-cseppekkel, meg egy kis arany kanál; a pohárból a víz elpárolgott régen. A vadászöltöny szépen rendben volt rakva egy székre, a czombtakaró saruk, meg egy vastag nemez kalap, a mi teli volt tarka madártojásokkal, azt tanusíták, hogy a megboldogult aznap gázlókra cserkészt a kokojszásban.

A szoba közepén pedig volt egy nagy bőrkarszék, rézfejú szegekkel kiverve.

- Ebben a székben találták az öreget meghalva, - mondá Sternberg Fülöp.

- Hogy kerülhetett ő ide erre a székre? - kérdé Magláy Fülöp.

- Innen nézett maga elé, oda arra a falra.

- Hát mi van azon a falon?

Az egész hálószoza tölgyfa táblázattal volt burkolva, a mibe művészi vésővel voltak faragva mindenféle vadászdiadal jelvények; lábaiknál felakasztott fácskák, nyulak, fajok. A székkel szemközt álló fatáblát épen egy szép pávamódra szétterjesztett farkú fajdkakas ékesíté.

- Hát mit nézhetett azon?

- Meg akarod tudni?

- Van valami változtatva ezen a szobán azóta, hogy az atyád meghalt?

- Csak ez a tábla van helyre tolvá. Ez kijár a helyéből.

- S mi van alatta?

Sternberg Fülöp egyet fordított a kifordított fajdkakasnak a fején, s arra az egész tábla félrehúzódott a helyéből. Alatta egy nagy életnagyságú olajfestmény tűnt elő. Vénus, a kis fiával, Amorrál. A nő háttal van fordúlva, csak a fejét fordítja hátra visszanéző arczzal, s a kis eleven, szerető piros arcú gyermek a vállára kapaszkodva, néz azon keresztül. A kövér, rózsaszín kis kezek olyan élénk ellentétet képeznek a fehér rózsaszínével vetekedő vállon és nyakon.

Hosszan végig omló aranyveres hajzat takarja a csodaszép női termetet, a hogy az a fürdőből kiszállt.

Magláy Fülöpnek a szívverése elakadt, a mint azt a képet meglátta. Ez a nő, és ez a gyermek ottan!

Kifutott a szobából.

- Hát téged mi lelt? - kérdezé Sternberg Fülöp, a mint a szobát ismét rendbe hozva és bezárva, utána sietett.

- Semmi, semmi, - hebegé az. - Nem tudom, mi bajom támadt? Úgy elszédültem egyszerre.

- A fulladt levegő odabenn. Magam is elfulladok, ha soká benn vagyok.

A hazaérkező vendégtársaság lármás zaja aztán új hangulatot hozott a termekbe, a kísértetek lábcoszogása elveszett benne.

Hanem Magláy Fülöpnek a jó kedve meg volt ölte végképen.

Félrehúzta magát a társaságból, alig lehetett rátalálni, mikor az ebédhez keresték; ott meg se enni, se inni nem akart. Szavát nem lehetett venni. Beszéltek előtte bolondnál bolondabb adomákat, a miktől a többiek veresre nevettek magukat: az ő arcza még csak el sem mosolyodott.

- Tán biz az elejtett nőmedvének a lelke kísért, Pipó! - szólt nevető kötődéssel a druszája hozzá.

Magláy Fülöp csak a fejét bólintotta meg rá, magában mondva: „Bizonyára lélek volt az, a ki megütött; de ugyan a földig ütött.”

Még az nap búcsút vett a barátaitól, azt mondta, hogy sürgős izenetet kapott a jogigazgatójától, haza kell sietnie Pestre.

VIII.

Pargha fiskális úr ismeretes alak volt a fővárosban. Széles vállú termete, hatalmas nagy feje, dörgő hangja, magában is feltünővé tették; de a mi hírt, nevet szerzett neki egész országszerte: az a páratlan ügyvédi gyakorlata volt, összekötve rendkívüli ismeretekkel: és a mi ezekhez csatlakozott, az a meseszerű becsületessége. Igazságtalan ügyet el nem vállalt soha, s a mit megkezdett, azt meg is nyerte. Sok nagy főúri családnak volt a jogigazgatója; azok között legrégebb kliense volt a Magláy család; fiatal korában annál kezdte, mint uradalmi ügyész, mielőtt Budapestre felköltözött. Sebestyén úrnak nagyon kedves embere volt. Le is járt a birtokára minden esztendőben a nyári juristitium alatt vadászni.

Magláy Fülöp a radomiczi vadászat után egyenesen Budapestre sietett, s még csak ruhát sem váltott, úgy ment úti gúnyában Pargha úrhoz.

A fiskális megdöbbsent, a mint meglátta. Az ifjú egészen meg volt törve.

- Beteg volt ön?

- Semmi baja a testemnek.

- Hogy olyan halavány?

- Arra van okom. Azért jöttem önhöz, hogy egy nagyon sürgetős ügyet elintézzünk minél hamarább.

- No no! Pénzkérdés?

- Igen is, az.

- Sokat vesztettünk a kártyán?

- Mindenemet elvesztettem.

- Mindenét? Hisz az lehetetlen!

- Úgy állok, a hogy itt vagyok. Semmim sincs.

- De hisz ez képtelenség! Ez érthetetlen dolog! Hogy ön elvesztette mindenét! Hát ki nyerte el?

- Az öcsém: Ernő.

- Az Ernő öccse? Hisz az itthon sincs. Odaát Afrikában lövi az oroszlánokat, hogy csak úgy ordítanak bele. Ha soká ott lesz, nem marad oroszlán, csak a menaszériákban.
 - És azért még is ő nyerte el az egész vagyonomat. Én átíratom az ő nevére a maglái majorátust: legyen az ő tulajdona.
 - Hát ön?
 - Én pedig elmegyek Jászóra, felveszem a szerzetesi köntöst.
- Már erre mennydörgő nagyot kaczagott Pargha fiskális úr.
- No ez már jó tréfa. Ennek magam is nevetek.
 - Sohse nevéssen rajta. Elhatározott szándékom ez.
 - No hát mi baj van? Szerencsétlen szerelem? Hűtelen lett a szép menyasszony?
 - Az egy angyal, a kire halandó nem érdemes. Ő imád engem. Ő is kolostorba fog menni.
 - A mennykőt! Az meg apácza lesz?
 - Így egyeztünk meg.
 - Tán a rokonok tiltják a házasságot?
 - A rokonok mind óhajtják.
 - S önök mégis kolostorba mennek? Egyik erre, másik arra.
 - Nem tehetünk másképen.
 - Fiatal ember! Fiatal ember! Ön valami nagy bolondságot csinált! Vallja meg igazán. Amerikai párbaj nyomja a lelkét?
 - Becsületesen mondom, nem az.
 - De hát akkor mondja meg ön, hogy mi az indító oka egy ilyen megfoghatatlan elhatározásra? mert ha nem tudja ön okát adni, akkor nem kolostorba, hanem Döblingbe, az elmekórok házába kell önnek bekérezkedni.
 - Hát megmondom őszintén. Megtudtam, hogy én nem vagyok az apámnak a fia.
 - Hogyan?
 - Minden ember Sternberg Alfréd fiának néz el. Úgy hasonlítunk egymáshoz, mint egyik néger a másikhoz. Sternberg Alfréd gróf abban az időben még nőtelen volt s itt járt Magyarországon: kastélyunkban is lakott, a mikor én világra jöttem.
 - No no, fiatal ember! Gondolja meg ön, hogy mit ejt ki a száján. Saját anyja ellen akar-e ön ily megbélyegző vádat emelni? s maga ítéletet hozni? Az erény mintaképe ellen, a ki már halott, s magát nem védelmezheti.
 - Tanúbizonyság ellene ez a hasonlatosság.
 - Legyen önnek esze! Hisz ez semmi egyéb, mint egy rég megoldott természeti talány. A nőknél bizonyos állapotban uralkodó idiosyncrasia teremti ezt. Az egyik asszony megbámulja Napoleon képét, s a szülötte Napoleonarcot kap, a másik rábámul egy majomra, s a fia majomfát hoz a világra. Hisz ezt az igazságot már Jákob pátriárka ismerte, mikor Lábánnál juhokat őrzött. Sohse kutassuk azt. A jus romanum már kimondta: „Pater est, quem nuptiae denominant.”
 - De én nem kérdezem sem a római jogot, sem a természettudományt! Engem csak a becsület-érzés vezet. Én nem fogom eltérni azt, hogy a Magláy család elsőszülötti jogait egy korcs

bitorolja! Én követelem, hogy azokba a törvényes igazi utód helyezettessék bele. Nekem nem kell sem a birtok, sem a név. A kolostorban majd adnak valami nevet: „Frater Faulus”. Az leszek. A Magláy nevet nem viselem többé. Azért kívánom, hogy ön végezze el azt az ügyet minél előbb.

- Nevezetes bolondság. Hm, hm! Nekem pedig elvem, hogy igazságtalan ügyet soha sem vállalok el.

- De ez épen igazságos.

- No, ha ön azt hiszi, hogy igazságos, hát akkor legyen az akarata szerint. Én rögtön kurrentáltatni fogom a bécsi francia követség útján az Algirban tanyázó Ernő urfit: s a mint az hazaérkezik, tudósítani fogom önt felőle; akkor aztán majd jöjjön fel. Addig elkészítem a lemondásról szóló okiratokat.

- Jól van. Addig itt fogok maradni Pesten, nem megyek ki a házból, s kérem önt, ne tudassa senkivel, hogy hova lettem?

IX.

Magláy Fülöp csodaszerű eltűnése óta elmúlt egy egész hónap. Ez alatt mind a maglái jószág-igazgatójához, mind a budapesti fiskálisához egymást érték a levelek Sternberg gróféktól. Fülöp és Adél, s végre a nagynéne maga sürgetve tudakozódtak az elveszett ifjú vőlegény felől; de felvilágosítást sehonnan sem nyertek.

A harminczadik napon aztán kap Magláy Fülöp a városmajori lakásán, hol elrejtőzve lakott, egy rövid levelet, melyben felszólítják, hogy annak a tudvalevő lemondási ügynek a végbefejezése végett jelenjék meg a fiskális házában.

Fülöp makacsul ragaszkodott ez elhatározásához, lassankint hozzászoktatta már a szívét ahhoz a nagy fájdalomhoz, a mi e lemondással együtt jár, megválni a szép világtól, a még szebb fiatalságtól, s a legeslegszebb menyasszonytól! Beállni halottnak, s úgy élni tovább...

A kitűzött órában ott volt az ügyvédnél.

Mikor benyitott annak az elfogadó termébe: egy fiatal embert talált ott, a ki szivarozva nyúlt végig a pamlagon, a lábait magasabbra rakva fel, mint a hogy a feje volt.

Az első tekintetre ráismert. - Ez az Ernő.

Igen: annak a buksi, nagy, szegletes feje, gorombán esztergályozott ábrázatja, zsákhordásra termett vállai; széles ajkai, azzal a csufondáros fintorlattal; ez a sülök orr!

- Servus, Ernő!

Arra az a fekvő alak vállat von; felnéz a padlásra, nagy füstöt fúj felfelé s meg sem mozdul fektéből.

Erre eszébe jut Fülöpnek, hogy hiszen az ő öccse már egy pár év óta folyvást angolokkal jár együtt: az már nem hall magyarul, s azzal angolra fordítja az üdvözlést.

- God marrow, sir.

Ekkor aztán egyenesre peczkelődik a fekvő alak s ülővé változik, a két izmos tenyerét a térdére fektetve, s azzal a két hegyes, apró szemével oda néz a megszólítóra.

(Ezek az Ernő vasvilla szemei.)

S a fogai közül ezt morzsolja:

- Mi tetszik önnek?
- Ah, hát te még értesz magyarul? Mikor jöttél haza?
- Ugy reggel négy óra felé.
- Egyenesen Afrikából?
- Nem. Egyenesen E u r ó p á b ó l, most ott szoktunk makaózni.
- Hát lőttél sok oroszánt?
- Bakot lőttem egynéhányat; de oroszánt nem láttam.
- Hát akkor mivel töltötöd az időt?

Erre már felpattant ültéből az interpellált.

- De mit faggat ön engem azzal, hogy én mivel töltöm az időt?
- Szeretném tudni, hogy minek jöss azért olyan nagyon tüzbe?
- Én meg elébb azt szeretném tudni, hogy hol és mikor ittunk mi egymással testvéri poharat, a mi önt arra feljogosítja, hogy engem tegezzon?

Ez a szó nagyon elkéséríté Fülöpöt: a mellére ütve mind a két tenyerével, kiálta indulatosan:

- No ez sok! Te már is meg akarod tagadni a testvéri viszonyunkat, a mikor én még le sem mondtam a kedvedért az első szülöttségről.

Erre aztán kiesett a szivar a szájából annak a másik fiatal embernek, a nagy kaczagástól. Oda futott a mellékszoba ajtajához, az volt a fiskálisnak az irodája. Bekiáltott hozzá:

- Jöjjön ki csak, é d e s a p á m ! Itt van egy úr, a ki nekem minden áron bátyám akar lenni.

Pargha fiskális úr erre a szóra előjött a dolgozó szobájából, szájában a keresztbe fogott kalamust, a két kezében irásokat és tintatartót hozva.

- Micsoda? Hát ez a fiskális úrnak a fia? - kérdé elámulva Fülöp.
- Meg vagyok felőle győződve, hogy az én fiam, a gézengúz!
- Én azt hiszem, hogy az én Ernő öcsém.
- Az ám! Nagyon hasonlítanak egymáshoz.
- Megfoghatatlan!

- Hát a hogy a minap már megmagyaráztam. A nőknek az idiosyncrasiája, semmi más. Akkoriban épen én jártam ott a maglási kastélyban. De már azzal talán csak nem akarja ön azt a dicsőült emlékü úrhölgyet gyanusítani, hogy ebbe az én hypopotamus pofámba szeretett volna bele. Az én Jóskám épen olyan jogon hasonlít az ön Ernő öcscséhez, mint a Sternberg Fülöp önhöz. Ránk bámultak...

Fülöp még kételkedett.

- De hát az az arczkép! - mondá - az a Vénus-kép ott a rakomiczi kastélyban.
- Hjjaj, barátom! Az egy párisi énekesnőnek a képmása, a szép Cornemuse istenasszonynak, a ki a megboldogultnak fiatal korában egy uradalmába került.

Fülöp megkönnyebbülten lélekzett fel.

- No hát, írjuk alá azt a lemondást. - Mondá Pargha úr, leterítve az okiratot Fülöp elé. - Ernő úrfi azt írja a Saharából, hogy ő most nem jöhet; mert tevépárduczokra vadászik; hanem csak csináljuk meg azt a majoratus átírást, s én aztán mindjárt adjam is el a dominiumot, az árát küldjem utána. Hát csak frissen, édes Fülöp barátom! Itt van, írja alá. Van két tanú. Az egyik a Jóska, a ki előttemezi a históriát. Aztán menjen cistercita barátnak: várják!

És a közben szeretetreméltó malicziával mosolygott a fiskális.

Magláy Fülöp azt mondá erre:

- Köszönöm szépen. Már mást gondoltam. Csak maradjon az öcsém öcsémnek.

- Ön pedig visszamegy szépen a szeretetreméltó menyasszonyához?

- Igen. És a J ó s k a ö c s é m e t fogom megkérni, hogy jöjjön el vőfélynek.

- Jó lesz. Elveheti ön nyugodtan a Sternberg grófnét. Hanem csak annyit mondok, hogy mikor az az idiosyncrasia elkövetkezik, akkor tegye üvegharang alá. - Szegény asszonyok! Mennyi rosszat rájuk fognak! Pedig az örök, kitanulhatatlan természet titkai ezek! Ki tudja a teremtés rejtélyét?

Magláy Fülöp visszatért a menyasszonyához. Sok dolga volt elrendezni való: azzal vágta ki magát. Boldog pár vált belőlük s viruló család gyarapult utánuk.

Már most az a kérdés, hogy e sok derék ember közül melyik volt a legderekabb? Magláy Sebestyén e? vagy Sternberg? vagy Fülöp? vagy a Pargha fiskális?

A KI HOLTA UTÁN ÁLL BOSZUT.

I.

Hogyan támadt ez az elbeszélés?

(Olyan előljáró-beszéd forma.)

Nagyon régi keletű ennek az eredete.

A ki nem restelli az elolvasását, kénytelen lesz velem visszafáradni azokba az időkbe, a mikor még uriszékek voltak. Így hitták azokat a törvényszékeket, a mikben egy nagybirtokot képező uradalom a maga jobbágyai fölött törvényt látott, s ügyes-bajos dolgaikban igazságot osztott: az árvákat megosztotta, a veremfeltörőket megcsapatta; szülőkkel gorombáskodó fiúkat egész három esztendeig tartó fogságra elítélt. Tessék elhinni, hogy nagyon okos világ volt az (már t. i. az é n i d ő m b e n).

Mint patvarista, sokszor jártam a princípálisommal ez úriszékekre: ott lehetett praxist szerezni. A jegyzőkönyvek letisztázása is a patvarista nemes hivatását képezte. A pulyka, liba feltráncsirozás hivatala már akkor lemaradt az uzusból. Egy emberöltő idővel elébb azonban még a fafűrészelés és éjjel a lámpás hordás a hintó előtt is nagyban gyarapította a patvarista joggyakorlatait.

Az úriszéki ebédet rendszeren a tisztartó adta, természetesen az uradalom költségére, s a patvarista is hivatalos volt az asztalhoz. „Sohse keresd, édes öcsém, hogy hova ülj? a hová te leülsz, ott van az utolsó hely.”

Volt szerencsém gyakran az ilyen utolsó helyen ülni.

Találkoztam ugyan, életkorra nézve hozzám hasonló asztaltársakkal is; de azoknak mind előbbkelő titulusuk volt az enyimnél. Azért pertu voltunk. A S i m i már jurátus volt (tabulae regiae nótárius), annak már kardja is volt: nekem még a sétapálcza viselés is illetéktelen túlbecsülése lett volna társadalmi állásomnak. A M i s i pedig uradalmi cancellista volt, tehát biztos fizetésben levő hivatalnok. Azután volt még egy megátalkodottan a fiatalsághoz tartozni akaró jó pajtásunk, a ki veterinariát végzett s annál fogva „lódoktor”-nak hitták, a keresztneve különben S z e p i volt: ezzel a hárommal együtt tettünk ki - egy francia négyest: mikor tudniillik a Bántódi úriszéken összetalálkoztunk: a hol este az uradalmi tisztség női sarjadékával rögtönzött tánczestély fejezte be az ünnepélyes törvénylátást.

Az úriszéken prezidensül (igen is: és nem a l e l ö l ü l ő ü l ! - inkább visszatérek a diák műszóért, de fuvolázni nem tanulok meg), tehát prezidensül fungált Darvady Márton jogigazgató úr: nagyszerű anecdotá-mondó, eleven krónika, kitűnő paskevicsjátész; pesti két emeletes házi ur, - és üres óráiban tabuláris fiskális. Ennek a jurátusa volt Simi barátom, a ki viszont egyéb jó tulajdonságain kívül kitűnő tánczos volt: különösen a lengyelt tánczolta nagy tüzzel s a hölgyeknek fáinul tudott udvarolni. Ellenben a Misi a tarokkjátékban volt jeles; a miért rendszeren expropriálták a tánczkolonnból, s kicserélték a kopasz ispánnal, a ki csak rontja a játszótársaságot; ultimót mond pagát nélkül. Végül a Szepi, a lódoktor, csodaszerű énekes volt; a ki olyan magas hangon tudott áriázni, mint egy „falsche Catalani”. Ha az ember behuntya a szemét, azt gondolta, valami primadonnát hallgat. - Én mind a három dologhoz értettem - egy kicsit: tánczolni is, kártyázni is, meg énekelni is: de mondom, hogy nagyon közepszerűen, azért nem is nagy volt utánam a kérdezősködés. Ha valahova n e g y e d i k kellett: quadrillban, tarokkban, vagy quartettben, akkor engem is bevettek. A széptevéshez is épen csak olyan kevés talentumom volt: azt képzeltem, hogy ha egy szép hölgynek valami bókot mondok, megharagszik érte. Azt is megvallom, hogy szerelmes voltam valami nagyon

kicsiny leányba, a ki még akkor nevelőbe járt, s attól félttem, hogy az megtudja, ha másnak udvarlok s majd szomorú lesz érte. És így, leszámítva azt, hogy a jegyzőkönyvet nekem kellett letisztáznom, meglehetősen fölösleges figurát képeztem a bántódi úriszékeknél.

Hanem azért még is szerettem oda járni.

Volt ott egy nagyszerű régi kastély. Annak a második emeletén, a kertre nyíló sarokszobában volt az én patvaristai szállásom.

Derék nagy szoba volt: négy ágygyal ellátva. Azok közül az egyik az én számomra, a másik Simi pajtására felvetve: a többi kettőn csak szalmazsákok voltak.

De én abban a szobában rendesen csak magam háltam; mert a Simi pajtás, mikor vége volt a táncmulatságnak, rendesen átment a kopasz ispánhoz, s ott azután a Misivel, meg a Szepivel ittak, pipáztak, daloltak és ferbliztek reggelig. (Én még akkor nem ittam bort, dohányozni most sem tudok, ferblihez pedig pénz kell, s nekem soha sem volt több pénzem egy huszasomnál: krajczáros tarokkhoz elég; de ferbliben egy v i s s z a v á g á s r a feneket ér.)

Tehát egyes egyedül voltam abban a hatvannégy szobás kastélyban. Már a principálisaink a tisztartó kényelmes lakásán voltak elszállásolva, a mit a kastélytól egy nagy park választott el: magában a kastélyban senki sem lakott. Az egyetlen felügyelő sáfárnak a kerti házban volt a lakása, annak a béresnéje készítette el számomra távollétemben a mosdó vizet, felvetette az ágyamat; ha tél volt, befütött; én soha sem láttam a személyét; csak a sáros talpának a folyosón hagyott nyomáról képzelem, hogy asszonyféle lehetett. - Mikor késő este a tisztartói lakból hazatértem a kert ropogós kavics-útján, saját lépteim visszhangjára neszelve; nem várt rám senki: én sem alkalmatlankodtam senkinek. Ismertem a nyitját a kis kertre nyíló oldalajtónak, a mi kulccsal soha sem volt bezárva; a folyosó bejáratánál megtaláltam a gyertyatartót, meg a gyufát és a hálószobám kulcsát egy szekrényre letéve, s aztán magam magamnak világitva ballaghattam fel a szűk csigalépcsőn a második emeletbe.

Nem jutott eszembe, hogy féljek. Ugyan mitől is? Arra még nem volt eset, hogy patvaristát megöltek volna a pénzéért. Van esze a rablónak, hogy nem vesztegeti magamforma prédára az idejét és a fáradságát. A mi pedig a kísérteteket illeti; no azok szépen megjárják, ha velem van bajuk, mert én a mint leteszem a fejemet, egyben elalszom; huhukolhatnak én miattam!

És aztán egyáltalán a félelem nem az én feladatom. Terringettét is! Tizenkilencz éves korában az ember olyan óriásnak képzei magát, hogy mikor felhős idő van, kénytelen lehúzni a fejét, hogy be ne üsse vele az eget! - Oroszlán jöjjön ide! Megezem!

Sőt ellenkezőleg, nagy gyönyörűségemre szolgált, hogy egyes egyedül tanyázhatok egy ilyen rengeteg palotában. A hátulsó csigalépcsőről ugyan nem volt az első emeleti lakosztályokba bejárás; hanem a második emelet valamennyi szobája, folyosója mind nyitva állt előttem. Végig járhattam rajtuk, tanulmányozhattam a falakra felakasztott ócska rézmetszvényeket, a mik mind Mária Terézia korából valók voltak; insurrectionalis jeleneteket ábrázolók. A folyosókon rámákbán álltak sorban felakasztva a sokféle családi czimerek: utolsó tisztességtételek maradványai. Azokból tudtam meg, hogy a kastély birtokos urát Palárdynak híják: vagy legalább annak hítták valaha.

Mert a gazdatisztek soha sem említették a földes uruk nevét: csak úgy nevezték, hogy „a gróf”.

Aztán meg egy nagy alap okom volt keresni ezt a magányos kastélyt s nem félni a kísértetektől; hiszen magam is kísérteteket csináltam: regényt irtam - titokban. Itt készültek a legborongósabb részletei a „Hétköznapok”-nak. Ugy tudom, hogy a bánódi kastély maga is le van benne írva apróra: egész valóságában. Már három vármegyében ismertek akkor: Veszprémben, a hol az első novellám megjelent a „Tavas”-ban, Komáromban, a hol nyílt titok volt,

hogy a Pesti Divatlapban az - ó-ó aláírású leveleket én írom: és abban a vármegyében, a hol a bántódi uradalom volt. - Ott már tudták, ha eltüntem a társaságból, hogy miben töröm a fejemet? A tisztartó nevetett, a kisasszonyok azt mondták rám, hogy „szegény fiu”; csak a jó öreg princípálisom mondta azt, hogy „lesz belőle v a l a m i , de prókátor bajosan.”

Az ilyen íróhírben álló fiatal ember kellemetlen útitárs. Minden ember azzal a tartózkodással közelít felé, hogy „bizony még bele talál irni a regényébe!” - Egyszer megpróbáltam az ispán kopasz fejét rávenni, hogy nyissa fel előttem az első emeleti lakosztály termeit; de észrevette szándékomat s nem állt rá: „Még le találná irni a regényedbe: a grófom megtudná s rögtön elcsapna az ispánságból.”

Furcsa kastély lehetett az és furcsa gróf.

De én azért mégis leírtam a furcsa kastélyt, a hozzátartozó furcsa grófokkal együtt. Még akkor eleven gróftot nem láttam.

Az utolsó uriszék összeesett a szürettel, a mikor az én patvaristaságomnak az esztendeje is a végére járt. Pestről megint lejött a tabuláris fiskális a hivatalos functiókra. A Simi ezuttal egy tudománynyal gazdagabban érkezett meg. Akkor került fel a „polka”, ő már tudta; de még a provincián nem ismerték: valószínű volt pedig, hogy a legközelebbi farsangon az lesz a bálók favoritja, mint tavaly a mazur volt: azelőtt pedig a „radovacska”. Nagylelkű volt megígérni, hogy az úriszék alatt az egész fiatalságnak betanítja az új divat tánczot. Kapós is lett érte!

A parasztok ügyes-bajos dolgai úgy felhalmozódtak az őszi évadra, hogy az úriszék ebéd után is tartott üléseket; s ennél fogva a protocollum is nagy halomra felgyült: annak a letisztázásában ugyan Simi barátomnak is segíteni kellett volna; csak hogy annak olyan infámis rossz írása volt, hogy maga sem tudta elolvasni: azért az egész az én nyakamra maradt.

Előre látva a feladat nagyságát, már a vacsora alatt meginstáltam a tisztartóné asszonyságot, hogy az én számomra egy egész font faggyúgyertyát kegyeskedjék felküldeni a szobámba, mert sokáig fenn kell maradnom. - Erre aztán a tisztartó elmondott egy tréfásan kísérteties adomát a saját gyakorlati életéből: hogy rémitette őt egy éjjel halálra egy font faggyúgyertya: a mi az ablak csavarjára volt felakasztva: ő arról egyet, olló nem lévén, a másik égő gyertyával koppantott le: az elégett kanócz azonban tovább izzott s egyenkint perzselte el a felaggatott gyertyák bélvégeit, a mik aztán időközönként nagy koppanásokkal hullottak le a padlóra, az ő halálos rémületére. Nevetni való volt az nagyon!

- Csak te, fráter, furcsábbul ne járj abban a kastélyban; mondá a jurium director, baljóslatu arczczal. Ott igazi kísértet jár.

- Igazi kísértet? - kaptam én rajta nagy mohón.

- Még pedig szép asszony alakjában.

- Ugyan spectabilis! - inté óva a tisztartó.

A kisasszonyok erre a szóra felugrottak az asztaltól s kiszaladtak a szobából: azt hitték, valami olyan csintalan adoma kerül az asztalra, a miből nem kell a kis leányoknak kapni.

Pedig hát nem azért protestált a tisztartó.

A fiskális úr azonban már benne volt a krónikázásban s nem hagyta magát visszatartóztatni.

- Nevezetes története van ennek a kastélynak: ha írott krónikák nem bizonyítanak, az ember alig hinné el. A ki ezt a kastélyt építtette ezelőtt kétszáz egynehány esztendővel, a Zrinyi, Nádasdy, Frangepán összeesküvésből hirhedett Palárdy Máté volt; ki a felségárulási per bevégezte után donatióba kapta ezt az összeesküdött főurak egyikének uradalmát; öreg legény

volt már akkor: sok csatája volt férfiakkal, de asszonyokkal is: s ekkor jutott eszébe, hogy megházasodjék. Elvett egy szép tizenhét éves báró kisasszonyt a Pfalzból: a nejét hitták Eglantine von Lilienhorstnak. Palárdy Máté, eddig szerzett tapasztalatai után, nem bizott az asszonyi hűségben: nem mert Bécsben maradni a feleségével; hanem lejött vele ide a falusi jószágára. Ezt a kastélyt úgy építteté, hogy az első emeleti lakosztálynak semmi összeköttetése ne legyen a ház többi részével: annak külön lépcsője volt, elzárt tornácza, sarkon forduló fülkével, mik rejtett bejárásokat fedeztek el, akustikai kürtökkel, a miken keresztül hallgatózni lehetett távoleső szobákból; a plafondba alkalmazott leskelődő lyukakkal és egymásnak megfelelő tükrökkel, a mik minden mozdulatot elárultak.

A tisztartó nagyot sóhajtott: „Ez mind bele fog jönni ennek a crucifixus poétának a regényébe!” A jogigazgató ellenben folytató kedélyesen a megkezdett regét.

- Ez még mind nem volt elég a szerelemföltér férjnek. A neje mellett semmi férficselédet nem tűrt meg. Férfi libériába bujtatott leányok voltak az inasai; még a kocsis is a sequioris sexus tagja volt. Sétáiban, kocsikázás közben a férj kísérte mindenüvé, s mikor ez vadászni ment, a feleségét bezárta a belső szobájába. Az ebédet úgy tolt fel egy emelőgép a konyhából az étkező asztallal együtt a szobába.

Nem állhattam meg, hogy közbe ne szóljak.

- De hisz akkor ugyanazzal a sülyesztővel akár egy élő embert is fel lehetett szállítani a földszintről az emeleti szobába.

A fiskális úr nagyot nézett a szemem közé.

- Ecce ni! Hiszen neked akár ne is mondjam tovább: kitalálsz magadtól is.

- Bizony jól teszi spectabilis, ha nem historizálja tovább, - véleményezé a tisztartó. - Nem nyilvánosságra való ez.

De a fiskális ur már fel volt ingerelve ellenem az előre szaladásomért.

- No hát mondjad te, fráter, hogyan volt tovább? ha olyan könnyen kitalálsz mindent.

Minden arcz vigyorogva fordult felém, úgy érzi ezt az ember, mintha parázson pirítanak.

No hát segits! édes múzsám? Rigorozáljunk. A hölgyek is visszatértek az asztalhoz a mesélésre.

- Hát én úgy gondolom, hogy egy szép napon valami irigy árulkodó, vagy elutasított udvarló bevádolta a szép úrhölgyet a dölyfös főúr előtt, a ki aztán az első indulat hevében hűtlennek vélt neje ellenében alkalmazásba vette szent László törvényét s megölte őt kihallgatatlanul.

A jurium director nagy felleget fújt a pipájából.

- Pedzi! mondá röviden. De hát mért akarja maga, fráter, hogy a szép úrnő ne legyen valósággal hűtlen; hanem csak látszatból? - Kérdé examináló minával.

- Azért, felelém, mert a költői igazságtételben logicának kell lenni. Ha a megölt delnő valóban bűnös volt, akkor semmi keresete többé ezen a világon: nyugodjék békével! Az én felfogásom szerint a nőnek ártatlannak kellett lenni, s e felől a férjnek később bizonyos tudomást kelle szerezni. Ebből a lélektani helyzetből erednek azután a víziók, a miket a zavart idegrendszer a valósággal összetéveszt: a hallucinatio látványokat és hangokat idéz fel, a miket csak egy ember lát és hall: míg beleőrül s azok utoljára is megölik. - Így képelem én a végét a Palárdy gróf tragoediájának.

A jurium director megcsóválta a fejét.

- Közel tapogatózott a fantasiájával a fráter a valósághoz. De hát hogyan csinálná azt ki maga, hogy a Palárdy gróf kétségtelennek higgye a felesége hűtlenségét, s még is meggyőződjék a tévedéséről; de akkor, mikor már késő? mikor már nem hozhatja életre az asszonyát?

Körülvakartam a hajamat (volt ám még akkor elég):

- Olyan rögtönözve ezt a feladványt nem tudom megoldani, hanem majd egyet aluszom ezzel a gondolattal, s majd megálmodom az alatt.

- No, no! Csak segítségére ne találjon önnek jönni a szép ős Palárdyné az éjjel, elmondani a maga történetét. Mert feljár ám az ebbe a kastélyba most is, s aki előtt megjelenik, az hat hétre a látvány után meghal.

A hölgyek összeborzadtak: én pedig tüntettem a nevetéssel.

- Akkor én nem igen várok a légyottjára; mert én nyolczvannégy esztendő akarok lenni, mint az öregapám volt.

- Nem kell nevetni a dolgon, édes öcsém, szólt a jurium director, pipáját kiverve; - még eddig, a hány ura volt ennek a kastélynak, mindenik előtt megjelent a szép kisértet halála előtt hat héttel, és pedig több izben: akár aludt, akár ébren maradt: s ha vendég foglalta el a ház ura helyét: az is meglátta - s rossz vége lett.

- Ugyan ne ijesztgesse agyon, spectabilis, ezt a fiatal embert; szólt közbe a tisztartó: a ki restellte a földesuri család titkainak egy irkafirkász jelenlétében való profanálását. - Még valami talál vele történni az éjjel.

Erre aztán az én derék jó princípálisom állt elő a jó tanácsával.

- Tudja mit? fráter. Vigye fel magával a kastélyba a protokollumokat és fogjon hozzá a letisztázásukhoz. Soha még kisértet protokollum tisztázást félbe nem szakított.

Magam is azon voltam, hogy minélelőbb a magányos szobámba feljussak. Siettem búcsút venni a társaságtól, a hónom alá nyalábolva az actákat.

Hanem hiszen szép protokollum lesz az, a mit én az éjjel lemásolok!

A fejem tele volt már a bosszuálló hölgygel, ki századok multán is vissza-visszatér, ártatlanul bemocskolt nevére halott köntösével letörölgetni a foltot: s viszi magával a tulvilágra, irgalmat nem ismerő kézzel, az áldozatokat, kiket ott kap. Engem nem fog ő bántani: mert én az ő lovagja leszek, védelmére kelek, a költői „Minne-törvény” szerint.

Borongós volt az idő, csillagtalán az ég, hideg novemberi szél söpörte végig a kavicsos tekervény utakon a száraz falevelet; mintha egész szellemcsapat jönne utánam zizeregve: a levéltelesen jegenyék sudarain olyan síró hangot adott a szél, mint egy másvilágról jövő orgonaszó. Én magányos sétámban a sötét geszt sűrűjében bátran daloltam a legujabb népdalt: „Zajjal tajtékzik a Maros.” - A tisztáson cziczázva suhantak át minden féle fehér és fekete alakok: azok a sáfár házi nyulai voltak, a feketéknek még a szemei is pislogtak, mint a parázs. De engem még a házi nyulak sem voltak képesek megrémíteni. Szerencsésen eljutottam a kastély hátsó lépcsőjéhez vezető kis ajtóig. - Az épen tárva volt. - Ez nem tetszett. De még kevésbé tetszett az, hogy a szegletszekrénykén, a hol rendesen az én gyertyatartóm és gyufás katulyám szokott elkészítve lenni, nem találtam se az egyiket, se a másikat.

- A ki áldója van a részeg sáfárjának! dörmögém. Most aztán botorkálhatok fel a lépcsőn a koromsötétben.

Húh! Egy denevér repült el a fülem mellett.

Elkezdtem a lépcsőn fölfelé lépegetni.

Hátha mégis van benne valami?

Egyszer csak úgy tetszik, mintha a saját lépteim hangján kívül még valami más csoszogásféle is zavarná a falak csendjét. Nono!

Egyre közeledik: felülről jön lefelé.

Olyan sötét van, hogy csak hallom, de nem látom a kisértő alakot.

Azon is segítve lesz. Egyszerre egy kék csillag gyullad ki a sötétben; mint valami sirbolti fény; s én látom alászállani a magasból, kit? a fehér asszonyt!

De magam is összeszedem a bátorságomat:

- Megállj! ki vagy? rivallék rá vitézül, s két kézre kaptam az egész protokollumot, azzal az elhatározott szándékkal, hogy úgy vágom hozzá valamennyi aktát a kisértethez, hogy rögtön odaragad a falba.

- Jézus Mária! Szent Anna! hördült fel a szembejövő alak, s egyuttal a kék világ sárgára lobbant fel (addig csak a kén égett a gyufa végén) igazi világitásba helyezve a hordozóját. Hát nem volt az se fehér, se asszony, hanem a vén sáfár, a ki a tisztartóné rendeletéből egy font kecskefaggyu gyertyát vitt fel a szobámba, ő hordta el magával a gyertyámat és gyufámat, nem remélve, hogy ilyen korán haza jövök.

- Ugy megijesztett az ifju ur, hogy egy krajczár sem maradt a zsebemben, rebegé az ember fogvaczogva.

Adtam neki egy két krajczárost, hogy nyavalyát ne kapjon az ijedségtől. Azt gondolta a fogásáról, hogy huszas s megköszönte.

Az egy szál gyufa az alatt elaludt; a többit elvettem tőle s most aztán én haladtam odább gyufavilágítás mellett.

A mint abba a tágas nagy szegletszobába megérkeztem, kellemesen lepett meg a jó langyos idő; a nagy ódon zöld kályha, a keramikai trofeumokkal az ormózatán, jó előre be volt fűtve. Gondoskodtak róla, hogy a patvaristának a keze el ne gémberegjen, mikor jegyzőkönyvet tisztáz.

Az egy szál gyertya, a mit meggyújtottam, csak homályosabbá segített tenni a szobát.

Tehát lássunk a lélekidzéshez.

Ezek a falak zárják be talán most is nyugodni nem tudó lelkedet, ártatlanul megölt „fehér asszony?”

„Fehér asszony” legyen a czime? Nem! Hisz ez a czim már úgy el van viselve, hogy nem is lehet többé igazán fehér. Tehát „fekete asszony?” Az sem. Hisz ez a döghalál jelképe a költészet országában: azután ebből is van már elég. Tehát micsoda? kék, sárga, rózsaszínű asszony? Egy sem illik ide. Megtaláltam! „czifra asszony” lesz a neve. Ez a magyar népmítosz szerint tulvilági tündért jelent. Azonkívül pedig majd kifejtem én azt a novellámban, hogy miért szolgált az a hölgy a „czifra” elnevezésre. Valami bizarr, valami rendkívüli alak lesz belőle: a ki cifrálnak azért, mert a férjének akar tetszeni: senki másnak.

A kezdet gyorsan ment. Leirtam én a bűbajos Eglantinét oly pazarlásával a hölgyi bájaknak, hogy mikor elolvastam, már nem az asszonytól, hanem a férjtől kezdtem félni, hogy egyszer csak odaüt a buzogányával az asztalomra, s a fülemben ordít: „Hol láttad te mindezeket? kákompile!”

A férj jellemzésére annál több sötét színt használtam el. No az meg lehet elégedve az arczképével. Megérdemlik ezek a házi zsarnokok, hogy az ember ne kimélje őket.

És a nő mégis szereti őt és hűséges hozzá.

„Egy angyal, a ki hűséges az ördögéhez!”

(Ez olyan szép frázis, hogy a tisztartóné Stammbuchjába is beválnék.)

De most hogyan bogozzuk a cselszövényt? Ha becsületes realisticus iskolát követnék, hagynám a szép asszonyt szép fiatal legénnyel összeviszonyulni. A tényleges adatok nyomán felhozhatnám hozzá az emelősülyesztővel a kedvesét a hogy az étkező asztalát felküldik hozzá s ezt maga a férj kileshetné a Judáslyukakon és Dyonisius füleken keresztül; de hát az idealista romantikusok szerint még olyan asszonyok is vannak a világon: a kik hűségesek; de nagyon unalmasak, sőt olyan poéták is, a kik az ilyen unalmas asszonyokról még unalmasabb regényeket írnak; s engemet azzal vert meg Apolló, hogy az utóbbiak közé tartozzam.

Tehát hogyan furfangoljuk ki, hogy ő tiszta ártatlan maradjon; de a látszat mégis oly csalhatlan tanubizonyosság erejével birjon, miszerint a férj embergyilkos haragja egészen indokoltnak láttassék a talány megoldása előtt?

Éjfélíg elbajlódtam vele: válogatva az eszközökben. Beszélő papagáj, mely titkokat kifecseg? Nem való ide. - Virágvázába elrejtett törpe, a ki észrevétlenül hallgatózik? - Ez sem alkalmas. A tizenkétóra elkongására megérkezett a sugallatom. Rendkívüli és regényes!

A hölgy bezárva a szobájába. Esteli világítás. Hárfázik: majd sakktalányok megoldásával tölti az idejét. A kor divatja szerint horoscoppal vallasza a zárt ajku jövődőt. A himzésbe már belefáradt. Majd alvásidejére figyelmezteti az óra; leveti cifra köntöseit... (kinálkozó volna az alkalom a női bájok speciális leírására; - de eszembe jut, hogy ha az a bizonyos kis leány olvasni fogja, milyen szemrehányó bámulással tekint majd rám! hát csak írjuk azt: „a függönyök összehúzódtak mögötte.”) Sehol sem látható többé!

A bántódi kastély elcsendesült. Csak a nagy álló fal óra ketyeg, folyvást ismételve „addig-meddig” egyhangú idő felosztását: a „halálóra” bogár kopog a deszkák közt, tizenegyet ütve, a szélvitorla nyikorog odafenn a háztető tornyacsain. Minden alszik...

Minden alszik: csak a szerelemföltés van ébren! Ez a nyitott szemekkel álmodó rém.

Palárdy gróf éjjel ellopózik a vadásztanyáról, erdőkön keresztül haza oson, meglesni, mi történik a kastélyban, a mig őt távol tudják.

Titkos ajtó, rejtett csigalépcső odavezeti az áruló szögletig, a melyből egy fal óra átlátszó czimlapján keresztül felesége szobájába látni.

Az utolsó gyertyavilág is kialudt már a kastélyban, csak az éjjeli mécs ég.

Nem hisz a csendességnek. Vár és leskelődik.

Azt már megsugta neki valaki: tán a gonosz cseléd, vagy saját rossz szive, hogy a sülyesztővel, mely az étkes asztalt felhordja, egy férfi alakot is fel lehet ide csempészni.

És nem vár hiába. A mint az egész kastély elcsendesült, megmozdul az ágyfüggöny, s kilép fehér hálós köntösben a szép hölgy.

Félénken, óvatosan szélyeltekint. Majd gyertyákat gyújt: két négy águ karos tartóban nyolcz szál gyertyát.

Mi lesz itt ma?

Hogy ennyi fény kell hozzá!

Azután a hárfájához ül s három accordot ad rajta: kezdetét egy ájtatos zsolozsmának.

Ájtatos zsolozsma! A pokol, a bűn orgiáihoz bevezetés!

A sülyesztő gép halk nyikorgása hallik: az érczsigák sirnak; a padló koczkája félremozdul, s a négyszögü nyíláson kezd csendesen fölemelkedni egy férfi alak.

Az arcát nem láthatni onnan a les rejtekből, mert háttal van fordulva felé, s félig letakarva lepelletel. Ugyanaz a lepel redőkben omlik alá az egész ülő alakon, s azt betakarja.

Ki ez?

A leskelődő szive nagyokat dobban, a mint a szép hölgy ez alakhoz lép, s térdét meghajtvá előtte, megcsókolja a szivét.

A szivét!

És milyen szerelmes tekintettel!

Igy csak azt csókolják, a kit imádnak.

Az álló óra megszólal: azt mondja „Kakukk.”

Elmondja tizenkétszer egymás után. Éjfél az idő.

A nő arcza mosolyra vonul. Fejét ingatja negéddel.

Ej, ej, te csufondáros óra!

Azért se lászson semmit az ércz kakukk madár, a ki az óra ütésre kiugrik az odujából s a szárnyait összeveri!

Hirtelen odahuzza a spanyolfalat, s rejtek buvókát csinál belőle ő maga és a férfi alak körül.

A leskelődő nem láthat többé semmit. Ez is elég.

Könnyen beléphetne a szobába: csak a fali órát kellene eltaszítania. De az ő haragja hideg.

A kiontott asszony-vér nem mossá tisztára a férj nevét; hanem bemocskolja... Mást gondolt ki a számára.

Ott marad, míg másodszor is megszólal a hárfá: a hymnus véghangjait adva. Hymnusét!

Az emelő gép csigái sirnak, nyikorog a kötél: a spanyolfalat összecsucskják, a férfi alak eltűnt, az asszony egyedül van, a gyertyákat egymásután kioltja; aztán letérdel, imádkozik s ágyába siet.

Az óra egyszer mondja: „Kakukk.”

- Majd holnap eljössz te megint! - suttogja a férj s távoztában kifőzi a nehéz tervet. Most visszatér, lopva, a vadásztanyához.

Másnap késő este, mikor már a cselédség aludni ment, ismét hazatért a kastélyába, rejtekajtón, rejteklépcsőn át: titkos ajtón keresztül betoppant az asszony hálószobájába.

A nő már ágyban fekszik; de ébren van.

Mikor a férj belép, először ijedten felsikolt; de a mint megismeri megérkezett urát, rémsége öröme válik.

- De megijedtél tőlem, kedvesem!

- Nem tőled, hanem a véletlen megjelenéstől.

- Aludtál talán? S valami jót álmodtál?

- Nem aludtam, nem álmodtam: rólad gondolkoztam.

- Akkor hát örülsz, hogy megérkeztem?

- Mindig örülök, ha látlak.

- Tehát szeretsz nagyon.

- Tudod te azt.

- Nem mondják azt, hanem teszik. Hát megölelnél-e, ha kérnélek? Kebledhez szoritanál-e, úgy, a hogy én téged?

A nő széttárta karjait ölelkezésre: ajkait nyújtá csokolásra, s arra a férj oly erővel szorítá őt magához, ajkait ajkaira nyomva, hogy ezzel az ölelkezéssel megölte az asszonyt.

(Sokkal szebben volt ez abban az én novellámban leírva, ez a gyilkosság szerelmi öleléssel, hanem hát a vén cigány minden nap egy nótát felejt.)

Az asszony tehát meg volt ölve a legideálisabb halál nemével.

Hanem már most a hullát el is kell rejteni valahová.

Palárdy vállára emelte a holt asszonyt s a rejték-lépcsőn át levitte abba a félgömbölyű csarnokba, a hol a cserépben tenyésző virágok szoktak állni; két ilyen virágedényt félretolt a helyéből; az alattuk levő márványkoczkákból hármat fölfeszített, azoknak a helyébe gödröt ásott: az onnan kikerült földet a virágcserepekre szétosztotta: azután belefektette a halottját a sirba, rátakarta a többi földet, visszahelyezte a márvány-koczkákat s rájuk toltá ismét a virág-vázákat.

De ez még mindig csak fél munka volt.

Még csak az asszony volt megölve. Hátra volt még a büntárs.

Ismét visszatért a hálószobába: elővette a neje hárfáját, s azt a három accordot, a mit tegnap hallott, elpengette a hurjain. E jeladásra azonnal csikorogni kezdtek az emelőgép csigái: a padlatkoczká félrecsuszott s a sülyesztőből kezdett kiemelkedni a tegnap látott férfialak; leterítve fejtől talpig fehér lepellel.

Palárdy a spanyolfal mögött leskelődött, míg a gép megállt s a férfialak egészen előtte termett.

Akkor odarohant hozzá, jobbjában kivont karddal, s baljával letépte róla a takaró leplet. Látni akarta az arcát s aztán kétfelé hasítani az egész alakot egy csapással.

Azonban a felemelt kard kiesett a kezéből, mintha villám ütött volna bele. Az a férfialak volt - a mi urunk Jézus Krisztus, viaszkból kiformálva.

Palárdy reszketve tántorodott vissza. Nem büntárs, hanem bírāja jelent meg előtte.

Nem birta hirtelen felfogni eszével, hogy mi történik vele?

Csak lassankint vezette vissza az emlékezete eltévedt elméjét a látott valósághoz. Eszébe jutott, hogy a feleségét otthon, Németországban, apáczák nevelték. Azok tanították meg viasz-kép gyömködésre; látta is a szülői háznál több szüz Mária képét, miket leánykorában készített. A szobor lábainál ott heverték a gyömködő pálczikák, a viaszfestékek; csak az utolsó zománcz hiányzott még a szent szobron. A nő ezt a férje születésnapjára készítette; meglepetés akart lenni; azért volt a titkolózás. Ezt megtudhatta Palárdy attól a gépésztől, a kire a sülyesztő titka volt bízva, ez értett egyet az asszonynyal.

A Krisztus-szobor azon híres és mindenütt ismeretes minta szerint készült, melyen az isteni alaknak a szive kívül látszik a mellen, sugároktól körülfogva. Ezt csókolta meg az asszony, mikor a férj rálesett. Ennek a szivnek szánt ő egy tördöfést.

Most azután ez a viaszkép szurta az ő szivét keresztül.

Szerette volna most már tiz körmével felvájni a sirból az ártatlanul megölt hitvest: szerette volna elhítenni magával, hogy csak álom volt az egész; bejárta az egész kastélyt, egyik termet a másik után; sehol sem volt maradása. Utoljára visszatért ismét a neje hálószobájába. Félrehuzta az ágyfüggönyöket. Ott feküdt az asszony. Fel is riadt a lépteire, miként nem rég.

- Te itt vagy?

Az asszony ajkára tette az ujját, s egy vércsepp maradt utána az ujj hegyén.

- Ártatlan voltam. Gyónás nélkül, halotti szentségek nélkül küldtél a túl világra. Jöjj utánam: légy tanum, hogy igaz lélek vagyok.

Palárdy félőrülten rohant ki e rémteljes szobából, futott a saját ágyasházába s levetette magát a kerevetére. De alig huzta magára a medvebőr takaróját, midőn egy kéz levonta azt róla s ott látta ismét maga mellett ülni azt a halovány alakot, azzal a véres ajkkal s hallotta a hivatkozó szavát.

Mindenütt rátalált az. Ha a zsöllyeszékbe dült le álomra, odaült a szék karjára, onnan költé fel a szavával; hasztalan taszította el magától, elesett, megint fölkel. Hasztalan védte magát ellene kardjával: vághatta négyfelé: újra egyesült, megint odaült az ölébe. Most már az szorította őt a kebléhez olyan erőszakos öleléssel; most már az csókolta az ő ajkait olyan fojtogató csókkal, hogy fulladozott bele. Rettegés volt ránézve az álom. Csak mikor megvirradt, tünt el a rém előle.

- Nem temettelek volna el elég jól?

Leszállt a virágtelelő csarnokba s hűledezve látta, hogy két virágcserep jobbra-balra feldült s egy márványkoczká kiemelkedett a helyéből.

„Sok volt rajta a föld!” Kiásott belőle, a mennyi elég, hogy a kőalap helyére álljon. El volt a halott temetve megint jól.

A következő éjszakán daczolni akart a rémmel. Megérkezett a vidám vadásztársaság; borozó asztalhoz ültek, muzsikust hozattak, czimbalom, török sip kísérte a danát: „Elindula szent Péter Rómába. Botját veté vállára haragjába!” Egyszer csak azt hallja Palárdy, hogy a vad tivornya közepett valaki ezt énekli a fülébe: „Gemitus mortis, dolores inferni Circumdederunt me!” Oda néz. Megint ott ül a nő a széke karján.

- No, ha idejöttél, hát igyál velünk! - kínálja a billikommal.

A rém megizleli a bort; és egy vércsepp ott marad az ajkáról a serleg szélén.

És azontul Palárdyt hiába erőltetik a czimborái, hogy áldomásozzék velük: inkább a fejére hagyta öntetni a bort, mint hogy szájához értesse a serleget.

- Ezt! Ezt vigyétek el innen előbb!

És senki sem tudja kitalálni, hogy ki az az „ez”.

Majd őrzöngések veszik elő. Egész éjjel beszél a semmivel. Küzködik a pusztasággal. Kergeti magától a saját árnyékát. Repülő szúnyogot üldöz buzogánnyal. Ágy alá buvik. Félholtra iszsa magát. Utoljára barátokat hivat, azokkal énekeltet szent zsoltosmákat maga körül, míg maga szőrcsuhában imádkozik a Jézus-szobor előtt térdepelve. Az sem ád neki irgalmat. Réme ott is közéje áll s utját szegi a mennyei malaszthoz.

A negyvenkettedik napon ott találják Palárdyt holtan elterülve nejeének nyoszolyája előtt.

.....

Az én gyertyáim azonban már csonkig leégtek, a papirtakaró lobogott a tartókban. Tovább nem is lehetett volna már folytatni. Magam is siettem az ágyba kerülni: az is olyan hideg volt már, mintha egy kisértetet ugrattam volna ki belőle. Azonban nem kellett ringatás; aludni mindig jól tudtam: az álom a jobbik fele az életnek. Csak az igazán a miénk, a mit elaluszunk. A kastély rémasszonya olyan kegyes volt, hogy nem háborgatott, a nap fényesen sütött be a redőnyök között, mire fölédtem.

A sok kegyetlen protokollum ott hevert mind az asztalon letisztázatlan s az urasági hajdu már ott dörömbölt az ajtómon, hogy viszi authentizálásra: aztán siessek kávézni már az uraságok mind ott ülnek.

No iszen szép kis dicsériáda várt rám a tisztartói lakban, mikor kirukkoltam vele, hogy én bizony egy betűt sem másoltam le a tegnapi jegyzőkönyvekből, hanem a helyett megírtam a kastély „cifra asszonyának” a novelláját.

„Oh, maga poéta!” Ez volt az abszolúció. Ebben a szóban megvan az általános bűnbocsánat. Elfelejtí az ember a leglényegesebb rábizottat? Oh, maga poéta! Ott mondja ki az igazat, a hol nem kérdezték? Oh, maga poéta! Bakot ló a kártyában? Oh, maga poéta! Ez az egy mindent indokol s egyúttal konstatálja az emberi társaságban való inferioritásunkat.

A fiatal pajtások csinálták ehhez a legsavanyúbb képet, a kiknek már most velem együtt meg kellett osztozni a jegyzőkönyveken, hogy hamarább elkészüljön a letisztázás.

„Egy föltétel alatt megbocsátunk a poétának!” - mondá ki az ítéletet a jurium director; - „ha este felolvassa előttünk a novelláját. Hadd lássuk, hogy poétázta ki a dolgot?”

Nekem pedig semmi sem nagyobb gyönyörűség, mint felolvasást tartani. Készséggel fogadtam.

Össze is gyűlt a legszebb társaság erre az én előadásomra. Ebben a tekintetben nem voltam már új legény. Pápán, Kecskeméten nagy közönség előtt produkáltam magamat, kitűnő sikerrel (hirlapi nyelven mondva).

Meg is volt a kívánt hatás. A kisasszonyok a szemeiket törülgették, a fiatal barátaim a nyelvükkel csettentgettek, a tisztartó egy-egy „szapperment”-et szalasztott el közbe-közbe, s a jurium director szájában kialudt a pipa. Mikor véget ért a novella: azt mondták, hogy de kár, hogy nincs tovább. - „Nem volt már több gyertyám!”

- Furcsa, furcsa, nagyon furcsa! - mondá fejét csóválva a jurium director. - Hallotta azt maga valakitől? - („Nem én soha!”) Csaknem úgy esett, a hogy leírta.

- De még azt is kitalálni, hogy van a kastélyban egy gödör, a hol egy márványkoczká ki szokott néha emelkedni magától! - szörnyűködék a tisztartó.

- Hát aztán nem néztek utána, hogy mi van alatta? - kérdezém én nagy mohón.

- De igen. Csiperkegomba-telep volt alatta, az képes fölemelni a nehéz márványkövet.

Ezen nagyot nevettek: a mi rontotta a hatást.

A tisztartóné azonban sietett azt helyrehozni; felmagasztalt azért, hogy nem követtem a szokott szellemidéző írók chablonját, a kik a hazatérő lelket obligát fehér köntösben hozzák elő, hanem a kisértő lelket minden éjjel más-más pompás öltözetben hoztam elő: válogatott garderobjában, hiven a címéhez: „a cifra asszony”.

A kisasszonyoknak azonban legjobban tetszett a halál neme, a mivel a hősnőmet megöltem.

- Hanem aztán fráter, valahogy ki ne adja ezt a bolondságot valami ujságba; mert a Palárdy grófok megölik érte: nem szeretik, ha ez a története az ősapjuknak publicitásra kerül. - Ezt a tanácsot a tiszttartó adta nekem.

- Én is a mondó vagyok: folytatá a princípálisom, - de azon okból, hogy ha bele talál kóstolni az íráságba, soha sem lesz önből fiskális.

Én azonban hypocrita válaszszaal tértem ki:

- Hát ugyan ki is adná ki az én novellámat? Nincs én nekem semmi ismeretségem Pesten.

Hanem a mint összepakoltam a firkámat, s odább álltam vele, egyike a pajtásoknak utánam osont s elkisért a kastélyig; utközben addig kért, hogy adjam neki oda a novellámat: hadd írja ő azt le m a g á n a k, bizony soha sem fogja mutatni senkinek, a mig hajlandó lettem ráállni; s oda adtam neki, örökítse hát meg - legalább tintában. Másnap reggel vissza is adta készen. Olyan gyönyörű calligraphiája volt, mint a metszés. Én meg aztán azt kértem el tőle s az eredeti kéziratomat hagytam nála.

Mert nem voltam egészen igazmondó, a mikor azt állítottam, hogy nincs én nekem semmi ismeretségem a pesti irodalmi magas régiókban. - Volt: - egy jó pajtásom a diák életről; az ott volt egy szépirodalmi lapnál segédszerkesztő, javitnok; jól emlékezem a nevére; Petőfi Sándornak hitták.

Az még nagyobb bolond volt, mint én: az már egy pályát ott hagyott az íráságért.

Volt akkor már három szépirodalmi lap Pesten és Budán, hanem ezek közül az egyikkel ellenséges lábon álltunk. (Már én is.)

Ez volt a Honderű. Szerkesztője Petrichevich Horváth Lázár.

Ez valami külföldieskedő, előkelő modort igyekezett meghonosítani az irodalomban, (s z a l o n - ké p e s s é t e n n i); ezért a másik két lapban: az Életképekben és a Pesti Divatlapban ütöttük, a hol értük. Én egy rossz szójátékot is csináltam a lapja czimére: „Honte de rue”, s ezt a Pesti Divatlap kiadta.

A mint a bántódi úriszékről hazakerültem, otthon várt egy levél Petőfitől, mely így kezdé;

„Áldás és háboru!

„No Marczy pajtás most már vigan vagyunk! Horváth Lázi azt írta rólunk valamennyiünk-ről a Honderűben, hogy „ein Lumpengesindel von Gemeinheiten.” Ezért Imre (Vahot) kihivta: megverekedtek: nagy bolond lyukat löttek a levegőbe. Hanem már most Imre arra kér, hogy több komáromi levelet ne írj neki, hanem inkább küldj valami humoreszket, a min röhöghet a publikum. Egyébiránt van nálam valami epizód, a mit Kecskeméten írtál, azt legközelebb beszúrom, - stb.”

Magam is kíváncsi voltam rá, hogy mi lehet az?

Szavának állt a barátom. A legközelebbi száma a Pesti Divatlapnak meghozta tőlem a legelső cikket: „A kártya” volt a czime. Nem tudom én már, hogy mi volt benne; csak azt tudom, hogy a „makkfilkó” benne a hős. - Olyan diákgyermekmunka lehetett biz az: hézagöltő.

De megkaptam én azért az elismerést.

Kapok nyomba egy frankirozatlan (olvasd: bérmentetlen) levelet a postán, csunya fakó tintával írva. A tinta még hagyján, de a tartalom! - A velem együtt élt kortársak előtt csak a nevet kellett kimondanom: „Simon István” s már tudták, hogy mi volt a levélben. Ez a Simon Pista volt a világ minden eddig ismert goromba emberei között az Attila, Isten ostora. Olyan dorongokkal, szeges buzogányokkal, gombos korbácsokkal soha kritikus nem dolgozott, mint ő.

A ki Simon Pistát nem kóstitolta, az nem is tudja, hogy milyen az ize az igazi csapról eresztett kritikának. Megírta az a véleményét mindenkinek, a ki csak feltűnt valahol a hazai irodalom, művészet és politika terén; remekműveit zsebében hordta minden kitűnő hazafi; mert szidatni rendesen nem kellemes dolog; de úgy szidatni, a hogy S i m o n P i s t a értett hozzá, pokoli élvezet! Nálam ezen kezdte a levelét:

„No gratulálok a bécsi vörös toronynak az új kandidátusához, a kit benned megnyert.” (Az a bécsi vörös torony a bolondok intézete.) Ez buzdító hatással volt reám nézve. Ha a drámámmal az akadémiai pályadíj megnyertem volna, nem lelkesített volna úgy fel, mint a Simon Pista kritikája. Mindig az kellett nekem, hogy szidjanak.

Első dolgom volt, a mint Pestre felkerültem juratériára, Petőfit felkeresni a Pillwaxban: a „Közvélemény” asztalánál.

- Írtál-e valamit azóta? - förmedt rám, - vagy csak ferde száju portrékat mázoltál mindig?

Szóttanul nyújtottam át neki a letisztázott novellámat. Szóttanul dugta el ő azt a Csokonai mentéje zsebébe. Azzal fizetett, szivarra gyújtott s odább ment. (A „Közvélemény” asztala „aufschreibent” nem türt.)

Másnap reggelizésnél már ott találtam Petőfit a Pillwaxban: reggelizve. Végre meginterpelláltam.

- Hát mit szólsz hozzá? Jó lesz „Imrének” a novellám?

Erre változatlan márvány-arczczal mondá:

- Ezt nem kapja Imre. Ezt viszem „F r a n k e n b u r g n a k”.

„Ezt viszem F r a n k e n b u r g n a k !”

Ez a superlativusa az elismerésnek.

Ez épen olyan, mintha a mai világban egy fiatal ember folyamodik tiszteletbeli helyettes fogalmazói állásra s azt az elintézését kapja, hogy kineveztetett valóságos miniszteri titkárnak.

Nem Imrének; de Frankenburgnak!

Tudniillik, hogy az Imre egy tiszteletpéldánnyal szokta honorálni a kezdő írók zsengeit; ellenben, a mit Frankenburg kiád a lapjában, azért harmincz erős forint honorárium jár ívenkint: s ez nagy különbség a kvalifikációban. - Ez a „főrendiház d i u r n u m m a l”.

Este találkoztam vele a színházban. A nemzeti színháznál akkor az a jó szokás uralkodott, hogy minden fiatal írónak ingyen bejárása volt az álló helyre. Képzeltetni azt a zsvajt! A tudósoknak ellenben adtak egy saját páholyt. Képzeltetni azt a lármát!

- Nos, hát mit mondott Frankenburg? - kérdém tőle.

- Tánczolt örömeben, mikor elolvasta.

- Hát kiadja?

- A legközelebbi számban.

- De hátha megbánja?

- Akkor én keresztre feszítem.

Még soha darabnak így nem tapsoltam, mint ezen az estén. Az igaz, hogy a leghatásosabb darabot is adták: Szigligeti „Szökött katoná”-ját. Először láttam. Egészen magával ragadt. Kivált azok a gyönyörű népdalok, Füredy rokonszenves előadása mellett.

Hanem a hátam mögött Petőfi mindig veszekedett valakivel. Úgy zavarták az élvezetemet.

- Ugyan kivel pöröltél annyit a színházban? - kértem, mikor vége volt az előadásnak.

- Ejh, hagyj békét! Az az ostoba Pivoda.

- Ki az a Pivoda?

- Egy németbe ojtott rácz, a ki a német színház direktora számára fordítja a „Szökött katonát”. Ott is elő akarják adni. De a szerencsétlen a népdalokat már nem tudja németre átcsvarni, s egyre engem ösztökélt, hogy fordítsam le neki én barátságból: „Három alma, meg egy fél. Kérettelek, nem jöttél!” Én! Magyar népdalt! Németre!

Igaz, hogy rettenetes gondolat is volt.

Színház után elmentünk vacsorálni a Sperlbe (ott volt a vácziutczán egy kurta koresma) oda járt Petőfi rendesen. Télen szerette a csigát, nem a tésztát, hanem a valóságos csigabigát; (*Helix hortensis*), eczettel, tormával a mitől én írtóztam, és hozzá karlóczai ürmöst ivott (egy pisztolyt esténként = 2 deci). Én még akkor nem ismertem a bornak az ízét. Orlay Soma a festő és Várady Tóni is velünk voltak.

„Navita de ventis.” A hajós a szelekről beszél. Visszatértünk az én „Czifra asszonyomra”. Vajjon csakugyan kiadja-e Frankenburg? Ha az nem, majd kiadja Vahot Imre. - De hát ha ennek sem fog kelleni.

- De már arra fogadok, hogy ki lesz adva a novellád! - hatalmaskodék Petőfi. Orlay és Várady hallgattak.

- Én azt sejtem, hogy nem lesz belőle semmi.

- No hát fogadjunk.

- Egy millióba.

- Az sok lesz.

- No hát még többbe. Ha te veszted a fogadást, megeszel egy tányér csigát s megiszol egy itcze ürmöst.

- Ez nekem annyi, mint a halál.

- No hát tégy ellenébe te, a mi ezzel fölér.

- Tehát, ha te veszted a fogadást, akkor te lefordítod németre a „Három alma, meg egy félt.”

- Hiszen te gyilkos, uzsorás vagy! Ez nekem kettős halál.

Felcsaptunk a fogadásra.

Rám nézve az a jó volt benne, hogy én akár megnyerem, akár elvesztem a fogadást, mindenképen nyertes maradok.

Másnap délben a Pillwaxban találkoztunk egy fekete kávénál.

Egy derék franczia nyelvmester, monsieur Rayée is oda szokott közénk ülni; egész Budapesten nagy tiszteletben részesülő alak. Akkor még szép fiatal ember volt.

Petőfi bemutatott bennünket egymásnak, s rólam így szólt:

- Ime, az igazi franczia író a magyarok között!

Ez volt ő nála a non plus ultrája a magasztalásnak.

Monsieur Rayée megígérte, hogy a mint a „Czifra asszony”-om megjelenik, azonnal le fogja fordítani francziára a *Journal des Demoiselles* számára.

Kezdtém kétségbeesni a szerencsém fölött.

No de van róla gondoskodva, hogy a fák ne nőjjenek az égbe.

Még hátra volt egy nagy faktor az írók pályafutásában.

Hátra volt a censor „typis admittitur”-ja.

Hátha kitörli a censor az egész novellát?

De hisz az tiszta lehetetlenség. Hiszen nincsen abban se politika, se vallás, se közerkölcs ellen semmi.

És mégis megtörtént.

Egy reggel a szokottnál is mogorvább arczzal ront be a szállásomra Petőfi, sarkig kivágva az ajtót, s elkerítve a Miatyánkját annak a censornak: „Itt van ni! Kitörülte a lapból az egész novelládat.”

- Már most mit csináljunk?

Petőfi erre ezt tanácsolá:

- Eredj oda a cenzorhoz s beszélj a fülével.

- Hogy hívják azt a cenzort?

- Resetának hívják. Csodálom, mert különben olyan derék, becsületes ember: nekem mindent elnéz: - hogy ha valamennyi cenzor mind forró kénköves fürdőt kap is a pokolban, ennek az egynek hideg douchet adnak felülről az enyhítésére. Nem tudom, mi lelte ez uttal?

A jó öreg Reseta csakugyan megörökítésre méltó derék ember volt. Megkövesült bürokratásága daczára még is derék, szabadelvű és hazafias érzelmű férfi. Ha természetemben volna a poétázás, a petrificált fához hasonlitanám, mely fa létére szikrát tud adni, mint a tűzkő. És mindenek felett nagy oltalmazója volt a fiatal íróknak. Mindnyáját tegezte. Nálam különös joggal tehette azt, mert még se bajuszom, se szakállam nem volt.

Mikor beléptem hozzá s elmondtam neki, hogy ki vagyok és mi járatban vagyok, letette az egyik szemüvegét, feltette a másikat; az egyikkel betűt, a másikkal emberképet szokott nézni.

- Hiszen te nagyon fiatal ember vagy; - mondá, szemrehányással rokon hangon.

- Azt nem tagadhatom.

- Aztán kálvinista is vagy.

- Azt hiszem és vallom.

- És végül szabadelvű is vagy?

- Azzal meg dicsekedem.

- No hát, édes ifju szabadelvű, kálvinista barátom, hogy tudtál te egy ilyen kisértetes história leírására tollat venni a kezvedbe? Hát azért adta neked az Isten a talentumot, hogy babonát terjessz vele? Nemde, nem az-e a ti feladatotok, fiatal költőké, hogy a világosságot sugározzátok az egész népre? S te a helyett a sötétséget akarod sűríteni? Hisz a kik a te rémes históriádat elolvassák, mind lunatikussá lesznek tőle! Hát álmoskönyvet, csiziót akarsz te a közönségnek szerkeszteni? Pokolbeli víziókkal traktáld te a hívő népet?

Mint a kovácspöröly, úgy hullott a fejemre a censor minden szava.

Megpróbáltam magamat gyöngén mentegezni, felhozva, hogy hisz ez csak költészet.

- Annál rosszabb. Mert a költészet varázsa alatt behizelegetti a balhitet a szivekbe.

Még egy paizst emeltem föl a védelmemre.

- Hiszen hasonló munkákat Dumas Sándor egész kötet számra irt: a „Mille et une fantomes” czim alatt.

No ezért aztán tökéletesen porrá tört Reseta bátyánk.

Fölugrott a székéről s az asztalán heverő írásokra ütött a tenyerével: azt hittem, hogy mindjárt megesz.

- Micsoda? Hát te Dumasra hivatkozol? Hát nem tudod, hogy azt a jezsuiták fizették meg azért, hogy az „Ezeregy kísértet” könyvét megírja? Hát ez a te mintaképed? Hát te is Loyola Ignác zsoldjába szegődtél?

ÉN a sárga földig voltam legázolva; ha nem szégyenlettem volna, sirva fakadtam volna.

Minden további szó nélkül kértem vissza a kéziratomat, s dugtam a karbonári köpenyem alá.

Ekkor aztán a derék öreg ur megszánt; (mert áldott jó szívü ember volt). Utánam jött, megállított az ajtóban, megfogva a köpönyegem vitézkötését.

- Ne vedd ezt a leczkét nehéz szívvel; édes öcsém. Nem árt az neked. Fordíts te hátat ennek a nyavalygós, tulvilágban járó ábrándoknak. Hagyd te ezt a francia romantikusoknak. Keresd te másutt az eredetiséget. Irj azokról, a mik valósággal itt vannak körülöttünk: a magyar élet eleven alakjairól, a kikben van hus, vér, igazi érzés, tréfa és komolyság! Maradj te a földön; ne járj te se égbe, se pokolba; meglásd, hogy jobban oda találsz, a hova törekszel.

Ezzel bocsátott el: soha sem felejttem el a szavait.

Még soha nagyobb fiaskót nem csináltam, (pedig elismerem azoknak szép számát), mint az én „Czifra asszonyommal.” Hanem aztán megvolt bennem az a démoni valami, hogy a mi nagyon fáj, az egyuttal nagyon felizgatott.

A legelső leczkének a hatása alatt neki ültem s addig ki sem jöttem az odumból, a mig meg nem irtam a „Sonkolyi Gergely”-t.

Ezt azután kiadta Frankenburg igazán, pompásan is díjazta. Petőfi sokat nevetett rajta (pedig hej, de ritka madár volt nála a kaczaj) s Reseta bátyánk megdicsért érte, mikor az utcán össze-találkozott velem. A nyájas olvasó ezt találja az összes munkám elején, mint Numero 1-et.

Csak azután, mikor az új megszületett, fogtam hozzá a korábbi szülött eltemetéséhez.

Valóságos temetés volt biz az. Az első szülött takarítása. Elöttem volt a nyitott kemence szája s abba egyenkint hajigáltam bele a meggyújtott lapokat. „Ti a sötétséget akarjátok terjeszteni? No, hát támaszszatok világosságot! Égjetek el!” És azután elnéztem, hogy zsugorodnak az elégett lapok egymás fölött, vándorló szikrák, mint tüzférgek, hogy tekeregnek bennök még sokáig; mintha az elüzött démon keresné még a maga eszméit.

Utóljára kivettem az elégett íráshalmazból egy reszkető lapot; a tenyeremre tettem, a fekete lapon még csillámlott a betük sora a tinta érczfényétől. Megpróbáltam, hogy el lehetne-e azt még olvasni? El lehetett. Volt benne valami gondolat, a mit nagyon megsajnáltam. Talán egy köny is esett a hamvadt lapra. Ráfujtam: elrepült.

S ezzel be volt fejezve a gyászszertartás.

Az én szellemi első szülöttem porrá és hamuvá lett szépen.

Porrá és hamuvá lett azóta sok más is.

A két lapszerkesztő, a ki az első munkáim kinyomatta; a cenzor, a ki kitörülte; a jó barátok, a kik mulattak rajta, a kritikus, a ki leszidott érte: mind por és hamu már.

A kedélyes táblabíró, a ki az eszmét adta hozzá, a tisztartó, a ki félt a közzétételeitől, a grófok, a kik megharagudhattak volna érte: mind por és hamu már.

Maga az az emlegetett kis leány, első álmod, a kire gondoltam, mikor az első munkám irtam: mit fog rá mondani? Régen por és hamu.

És az a lelkemhez nőtt jó barát: a szabadság leghivebb dalnok: az óriás valamennyiünk között: az is por és hamu.

És utána és körülé egész nemzedékei az isteni szikrától átvilágított dicső sziveknek: írók, tudósok, költők, esztétikusok - por és hamu.

Valóban, ha a sok fényes por, a mivel ez a föld-teke már be van burkolva, elkezd tündökölni, úgy ez a mi kis plánétánk a csillagos ég-ürben önfényétől ragyog.

* * *

Hanem a sok közül, a mi porrá, hamuvá lett, egy mégis feltámadt: a kire legkevesebb szükség volt: s ez az én novellám.

S itt kezdődik már most a valóságos igazi elbeszélés, a mit a cím ígér; mert amit eddig elfecsegettem, az mind csak előljáró beszéd volt.

Hogy el ne felejtsem: - ebből a gyászos történetből a szomorú nyereségem az volt, hogy a fogadást megnyertem; és így Petőfi kénytelen volt a veszített fél köteleességét teljesíteni: lefordítani a magyar népdalt németre. Meg is felelt gavallér módra a tartozásának.

A műbírálok és irodalomtörténészek iránti kedveskedésből ide iktatom az eredetit a fordítással együtt.

„Három alma, meg egy fél!
Kérettelek: nem jöttél:
Ha nem jöttél, ott vesztél:
Lányok anyjává lettél.
Hej, huj! Nem bánom!
Nekem is van virágom:
Hej, huj! Leszakasztom a nyáron.”

Drei Aepfel und a halber.
Liess dich rufen: kamst nicht her;
Bist nicht kommen: bliebst dahaam:
Bist geworden so Fra-maam.
Hej huj! meinetwegn!
Hab ich auch a Bluml gsegn:
Hej huj! Sommers thu ichs pflücken pflagn.

De olyan szép volt ez a német vers, hogy még Kertbeny is irigy volt rá.

Hajh, boldog Isten, de sokszor eldaloltuk ezt a német verset magyar nótára, a mikor nagyon el voltunk busulva, aztán hirtelen jó kedvet akartunk magunknak csinálni: sötét, csunya, zivataros idők jártán: magányos odunkba internálva: a mikor az volt a közös jelszó, hogy „czudar a világ” - hanem azért „hej-huj! meinetwegn! hab ich auch a Bluml gsegn, hej-huj, Sommers thu ichs pflücken pflagn”, hát akkor muszáj volt egyszerre szivszakadva kacagni minden embernek.

Mondok valamit! Azt hiszem, hogy azon a mezőn, a hol az eltűnt költőt keressük a zöld pázsit alatt, mikor tavasszal a kikircsek kidugják a fejeiket a fű közül, valamennyinek be van zárva még a kelyhe, ha olyankor valami ismerős hang rákezdene: „héj huj! meinetwegn!” hát akkor egyszerre egy három lépésnyi területen valamennyi kikircs mind nevetésre nyitná fel a kelyhét. - Arról megtudnók, hogy ott játszsza a bujósdit „ő.”

* * *

Hajh-hajh!

De régen volt ez már.

Tavaly, az országos kiállítás alkalmával, a hiúság ördöge rávett, hogy kiállítsam az összes munkáimat. Megtelt velük egy egész könyvtár.

Ha a születésem napján megmutatták volna azt a sok tiszta papirost, a mit nekem majd mind tele kell írnom, bizony azt mondtam volna rá, hogy: „Visszaszületek!”

Igy azonban, miután már megvan, hát csak megnyugszom benne. Maga az idő szerinti osztályozása az eredetinek, a nyelvek szerinti a fordítottaknak két napi munkát adott magamnak: de aztán mikor megvolt, én is azt mondtam, a mit a székely atyafi mondott, mikor elkészítette a portája előtt a szép nagy tanórkaput; cifra bálványforma zábéval, zászlókopja bunkós végű lécczel; kiugró galambbúggal, arra kifaragta a saját maga cseált a kegyes mondókát, ékes kezdőbetűkkel, végre be is festette, kék, zöld, piros és sárga festékekkel; nem kimélve tőle a tulipánt, gránátalmát és szekfüvet; akkor aztán megállt a műve előtt nagy elégedetten: „Sok ez egy embertől!”

Hát a mint ott állok, az átelleni orgonának vetve a hátamat, megbök valaki könyökkel oldalba. („Köszönöm.”)

- Ugyebár, ön a szerző?

- Én biz az: Isten bocsássa meg!

- Ráismertem arrul a rézsobrárul ott a szekrény tetején.

- Az nagyon hasonlít hozzám.

- Jobban, mint ez a kis portrait itt az üveg alatt.

(Negyvenkét év előtt festettem azt magam tükörből.)

- Pedig én akkor is ismertem ám önt igen jól. Jókat mulattunk együtt h a j d a n á b a n .

Csak akkor kezdtem figyelmesen szemügyre venni diskuráló társamat. Alacsony, tömzsi alak volt; ránczos képe olyan színű, mint a kordovány, hanem egészséges pirossággal lazurozva: apró fekete tatárszemei azzal a hamis hunyorgatással csakugyan emlékeztettek rá, hogy szurkáltak felém valaha. Tudom is én, hol? Csavargó életem folytán ezer írókollegával, kétezer képviselővel, négyezer honvéddel, nyolczezer tisztelt választó polgártárssal lettem per tu pajtás: nem vagyok én Gyula császár (talán Julius Caesar? corrector,) hogy egy egész hadsereget a fejemben tartsak. Aztán negyven nem tudom hány esztendő múlva.

A tisztelt barátom izzadt a nagy sokaságban, annálfogva a kezében tartotta a kalapját; a feje egészen kopasz volt; egész orographiát lehetett rajta tanulmányozni, csak a homloka elején volt egy tincs megátalkodott haja, azonkívül egyik fülétől a másikig egy keskeny sövény, mintha hátrafelé kötötte volna fel a pofaszakállát, a mit elől leborotvált. Valószínűleg ez is másként volt h a j d a n á b a n .

- Hát bizony sokat össze tetszett irogatni azóta! - mondá az én barátom, olyan hangon, hogy dicséretnek is vehettem, meg szemrehányásnak is. Hanem hát még sem teljes a gyűjteménye.

- Nem gondolnám.

- De én bizonyosan tudom. Hiányzik belőle valami. No találja ki, hogy mi? Még azt sem találja ki? Segitsek egy kicsit? Hát a legelső munkája? Bizony talán már a nevére sem emlékezik? Hát a „cifra asszony.”

Erről a szóról aztán egyszerre a fejembe villámlott a neve az én régi ismerősömnek.

- Hisz ön az én Szepi barátom, a kivel hajdan Bántódon...

- Igen, igen! - kapott a szavamba nevetve; - a tisztartóéknál. Szegény, az is meghalt; a fia patikárius lett: mégis meghalt.

- Ön pedig akkor doktor volt; a ki - pegazusokat gyógyított.

(Nem akartam azt mondani, hogy lódoktor.)

- Az voltam; de felhagytam vele. Egy kis örökséget csináltam. Jóságot béreltem ki: volt egy kis szerencsém; most magam ura vagyok: szereztem egy kis birtokot, adósság nélkül.

- No ennek örülök: bár én is azt tettem volna. Hát a falsche Catalanit énekli-e még?

- Van eszemben. Hiszen olyan a hangom, mint a repedt fazéké.

- Hát ha ráér, látogasson meg. Nagyon fogok rajta örülni, ha a régi boldog gyerekkorunkról előhozakodhatunk. Terringettét! De szép fiuk voltunk akkor mind a ketten, mikor vis-à-vis tánczoltuk a franczia négyest.

- Különben is be akartam önhöz rontani. Nem jöttem üres kézzel. Hoztam valamit az ön számára, a minék ön nagyon meg fog örülni. Nem találja ki?

El nem tudtam gondolni, mit hozhatott nekem, a mit én olyan nagyon szeretek? faluról? talán barabolyt, vagy csíkot; ezeket Pesten nem lehet kapni: pedig én nagyon szeretem.

- Hahaha! - nevetett, mikor bevallottam az élnéltelességemet. - Hát azt, a mi önnek hiányzik az összes művei közül: a „cifrasszony-t!” Nem emlékszik már rá hogy én tisztáztam le, s az eredetét magamnál tartottam?

Boldog Isten! Ez az ember negyven év óta tartogatja bebalzsamozva azt a halottat, a kit én magam elégettem.

Csakugyan kíváncsi voltam rá: megköszöntem a barátságát s megmondtam neki az órát, a melyen életveszedelem nélkül be lehet hozzám jönni: (a ki más időben jön, annak hátrakötöm a sarkát) s azután nem beszélhattünk egymással többet; mert rákezdték orgonázni, hogy az embernek még a foga is vaczogott bele. A nagy orgona volt a tőszomszédom.

Másnap a bizonyos órában ott volt nálam az én régi jó barátom.

Elhozta azt a bizonyos kéziratot. Szép bőrtok volt a számára készítve: nagyon megbecsülte a tulajdonos. Láttam az orczáján, milyen nagy áldozatot cselekszik, a mikor ezt nekem visszaadja. Feltettem magamban, hogy nem fogadom el az ajándékát. Hanem azért még is kíváncsi voltam meglátni az „első szülöttemet” halottaiból feltámadva.

Akkor még jó becsületes meritett papirra irtunk; a mi nem fakul meg olyan hamar, nem török, nem mállik: még a tinta sem veresedett meg rajta. Olyan volt, mintha tegnap irtam volna.

Ugyanazok a selyembogártojásforma betűk, a milyeneket most irok, azok a sűrű, egyenes sorok. Hanem a tartalom egészen idegen rám nézve. Ugy olvashatom, mint valami idegen munkát. De a míg olvasom, lassankint visszatér minden körülmény az emlékezetembe. Látom a szobát, a miben tanyáztam, az ócska képeket a falakon; s eszembe jut, hogy ennél a szónál az éji őr hány órát kiáltott.

- Vissza fogom én ezt önnek adni, kedves barátom; látom, hogy becsben tartja. Rám nézve ez a munkám meg van halva. Elégettem.

- De pedig nem azért hoztam én ezt önnek, hogy ezt is elégesse, hanem hogy írja meg a folytatását.

- A folytatását? kérdém elbámulva.

- Azt bizony. Mert a mi eddig itt van, az csak fantázia; de a mi ezután következik, az igaz történet; és az tulmegy a legvakmerőbb költői képzelődésen is. Azért jöttem ide, hogy azt önnek elmondjam. Ráér meghallgatni.

- Oh kérem! Soha sincs nekem semmi dolgom.

- Szabad rágyujtanom?

- Szabad. Csak arra kérem, hogy mikor nem szíja ön azt a patkányfarkat, ne tegye ide mellém, mert mikor a holt szivarnak úgy magában vékonyan szálldogál föl a lelke, attul jobban félek mint a kísértettől.

Az én barátom kényelembe helyezé magát és hozzá kezdett.

- A bántódi kastély már azóta a negyedik kézen járja. Igazán mondom, soha sem láttam még vándorló kastélyt; ez az. Nincsen maradása: mehetnékje van. Ugy változtatja a gazdáit, mint a kikapó asszony a szeretőit. Azt még talán tudja ön; hogy a legutolsó Palárdy gróffal mi történt? Nem tudja? Hisz az is tragikus dolog. Mikor az öreg gróf meghalt, a fiatalra egészen tehermentes szép birtok szállt. Volt ugyan magának szép csomó adóssága; de azokat még az apja életében (mint kiskoru) revocálta. (Zárjel között mondom: ön, mint honatya, keresztül vihetné az országgyűlésen, hogy a kiskorúság harminczöt esztendőre megnyujtassék: az ország egyszerre ranzsirozva lenne.)

A fiatal gróf, a mint az örökségét átvette, azon kezdte, hogy megházasodjék. Valami németországi princeszt talált magához méltónak. A menyegző előtt lejött Bántódra a kastélyát lakályossá tenni; oda akarta hozni az ifju menyasszonyát a mézes hetekre. A nászutazás Olaszországba épen abban az esztendőben nem volt ajánlatos. Tetszik tudni: „1848”. Többet nem mondok. „Kennst du das Land, wo die Granaten blühen?” De nem a granátalmák, hanem az égő granátok. Azoknak épen akkor volt a szüretje. Itt Magyarországon meg minden in dulci jubilo volt. A pesti revoluczió! Tetszett benne résztvenni. Paraplui alatt.

- Kérem! Nagyon jól tette, hogy megkimélte az életét. Az a másik bolond is - pardon - akarom mondani, az az egyik bolond is jobban tette volna, ha megtartja magát az utókornak, s írja nekünk ma is a szép verseket, mintsem hogy ott áll a pesti dinnyepiaczon rézlábon, rézköponyegben, s integet rézujjakkal a vásárosoknak: hogy itt kapni a jó cserhajut! - De hogy egyik szavamat a másikba ne öltsem, visszatérek a bántódi kastélyhoz, a melyet az ifju gróf pompásan berendezett. Bécsből hozatott uj butorokkal, rangjához illő kényelmet otthonosítva meg az ősi lakban. A sok ócska retyemutyát felhordták a padlásra. Külön lakosztálya volt a prinszesznek, külön a grófnak: az utóbbi igen egyszerű, de mégis izléses butorzattal; a felesége hálósobájában selyemmennyezetes nyoszolya; a magáéban jegesmedve bőrrel bevont kerevet. - De soha abban a selyemkárpitos ágyban a grófné nem hált; a gróf is csak egy éjszákát töltött a jegesmedve bőrön. Másnap korán hajnalban, senkinek annyit sem mondott, hogy „köszöntetem a plébánust”, kocsira ült: ott hagyott kastélyt, jószágot, szép menyasszonyt: csak nagy tudakozódás után jöttek rá a jószág- és jogigazgatói, hogy beállt néma barátoknak valami trappista kolostorba.

Könnyű volt kitalálni az okát. Ő is áldozatul esett a családi rémhagyománynak. Neki is megjelent a cifra asszony. Ezzel az egész lényéből ki lett forgatva! Azt hitte, hogy e lélekjelenés után hat hétre meg kell halnia. Ezt az időt sietett felhasználni bünbánással, testsanyargatással és éjjeli imákkal. A legkegyesebb carthausi lett belőle. A hat hét azonban elmúlt, meg is szaporodott s a grófon csak nem fogott az ősi átok: szépen életben maradt. - Azonban a családi hagyomány szerint a „cifra asszony” boszuállásának vannak stádiumai. Ha a megjelenése napjától hat hétre nem hal meg a választottja, úgy várhat a halálára hat hónap mulva. Prolongál neki. S ha még akkor sem váltja be a fenyegetését: akkor következik a hat esztendő. De ez az utolsó terminus. Ez aztán olyan, mint ha a finaczdirekczió mondja,

hogy „fizess!” - A gróf megunta a kolostorban várni be a hat hónapot, levetette a barát ruhát, visszament az ezredéhez, a hol eddig szolgált (kürazér volt) s aztán verekedett odalenn az olaszokkal, később ellenünk is, elég alkalma lett volna meghalni, de biz a hat hónap is elmúlt, s a fatalis terminust átugrotta megint. Se kard, se golyó nem fogott rajta. Most már aztán igazán türelmetlen kezdett lenni. A hat esztendei időt nehéz végig várni helyben ülve. Elkezdett futni a világba. Elment Grönlandba jegesmedvéket vadászni, bekóborolta Afrikát mind a három oldalán, felmászott a Himalayára; körülkerülte a földet: az emberi nemzet mindenféle színű asszonyait tanulmányozta anthropologice: (ugy hiszem: koponyaméreteket vett fel róluk) - haza a tiszttartóinak csak annyit irt, hogy hová küldjenek utána pénzt; de sokat! hogy honnan vegyék? az az ő dolguk. Végre aztán emberevők közé jutott a hatodik év vége felé, s azok megették.

- Ah! kiálték fel: hihetetlennek találva a befejezést.

- Meg azok! Megették csizmástul. - Ugy szokták azok a kannibálok - ott H o m b u r g b a n . Még akkor virágzott ez az anthropophagusok nemzete. Több embert megették ezek, mint a Fidzsi szigeti karaibok. - Ez is halál. - Csunya halál. Mikor egy hajdani milliomosnak holnapra nincs mit ennie. - Én ott voltam a temetésén, - Mikor a jószágot elárverezték. - Mert az ám a legszomorubb temetés, mikor a halott fölött a dobszó prédikál. - Pontban azon a napon történt meg, a melyen hat év előtt a gróf ott hált a kastélyban. Azóta ő meg van halva. Kisért ugyan itt-amott, de fél is tőle minden ismerőse, mint a vámpyrtól. Mert az az igazi vámpyr, az a félelmes kisértet a kit ha meglát az ember, keresztet vet - nem magára - hanem a bugyillárisára: „Jaj, itt jön az a kósza lélek, a ki engem megfog, s addig el nem ereszt, a mig tiz forinttól száz forintig meg nem szivattyuzott.”

- No, ez még eddig nem igen borzasztó történet.

- Majd az lesz mindjárt; csak elébb hadd gyujtok másik szivarra.

Égett már, s adta a füstöt. (T. i. a „patkányfark.”)

- No hát, a ki megvette a hivatalos kótyavetyén a szép Palárdy birtokot: egy fiatal, derék magyar földbirtokos volt; a kinek a bevezető jellemzésére elég annyit mondanom, hogy „akkvizitor” volt. Kérem! Magyar - fiatal - gavallér - földbirtokos - és vagyonszerző! Unikum! Az ősi birtoka odafenn volt a Kárpátok között, a hol mindig fúj a szél. Fiatal nevének nem tett jót a havasok levegője, azért vásárolta meg ezt a mi sikságunkon fekvő birtokot, a hol az ember magától a levegőtől meghszik.

Szép daliás férfi volt maga is; a felesége is egészen hozzá illett. Ő maga barna-piros Attila ivadék, a neje szöke, lengyel hölgy. Volt egy kis hat esztendősi fiuk, a kit imádtak. Hajnalig mindig az apjánál aludt a fiú, akkor az apa felkelt az istállókat sorba járni, a béreseket felköl-tögetni, arra meg az anyjához ment a kis fiú tovább aludni. Így volt náluk felosztva a szeretet.

Megjegyzem, hogy a birtokba vétel után az új földesúr nem ment ám a kastélyba lakni; hanem a tiszttartói lakban telepedett le. És ezt nem azért tette ám, mintha félt volna valamiféle kisértettől; hanem abból az igen helyes indokból, hogy egy olyan nagy kastélyban lakáshoz roppant nagy léhűtő szolgálzat kell: ő pedig takarékoskodni akart. Az ott talált tiszttartót elcsapta (nem azt ám, a kivel mi mulattunk, az már akkor meghalt; egy morvát hozott a gróf a helyébe) s maga állt be tiszttartónak. Lett is ott rend mindjárt! Nem arattak vetés előtt.

A nevét is megmondom az új földesúrnak: de ezt ne tessék használni, az urak nem szeretik, ha az igazi neveiket megörökíti az ember valami regényben. Nevezzük csak „Lomniczy”-nak.

Hát egy pár esztendeig igen jól ment itt minden. A környékbeli uraságok ide jártak gazdaságot tanulni. S azt mingyárt az első belépésnél megkezdhették. Mert hogy a tiszttartói lakásban bizony szűken lehetett elférni a vendégseregnek: három négy úr is kénytelen volt egy szobá-

ban hálni, s ha nagyobb társaság volt, két szobában kellett teríteni s volt elég fejtörése a házi-asszonynak, a míg osztályozni tudta a vendégeket, melyiket ültesse a főasztalhoz, melyiket a mellék szobába. (Mert tetszik tudni, vannak némelyek, a kik az utóbbiért megneheztelnek, ellenben vagyunk többen, a kik épen ott érezzük magunkat nagy biztosságban.)

Lomniczy nem volt kártyás; sőt - nagyot mondok - még csak azt sem engedte meg, hogy az ő házába kártyát vigyenek be. A kinek tetszett, nyáron kuglizhatott nála, télen meg biliárdozhatott. Hanem - persze a tisztartó lak nem volt arra a célra építve, hogy az valaha kávéház legyen. A biliárdszoba olyan rövid volt, hogy mind a kétfelől ki kellett nyitni az ajtót, ha az ember egy becsületes kvártot akart csinálni a piratnidli partiban, s aztán megesett, hogy a kiugratott golyó átszaladt a harmadik szobába, a hol a hölgyek kávéztak s alig tudták előkeresni a krinolinok közül.

Ad vocem „krinolin”. Akkor volt ez a csudálatos divat, hogy a hölgyek a léghajó kormányozhatóságát megvalósították. Nem szaporitanám ezzel a szót; ha ez is a motivumok közé nem tartoznék, melyek a história kifejlődéséhez tartoznak. Ha már az urak nem értek el a dákóval, hát a hölgyek még kevésbé értek el a krinolinokkal. Pedig tánczolni is szottyant kedvük néhanapján; de a zongorának is kevés volt a hely, nemhogy a tánczolóknak lett volna.

Az úri kastélyban ugyan lett volna elég hely: csakhogy ott egész télen át nem volt fűtve semmi kályha: a hidegben nem esett jól a multság; ha pedig befűtöttek hirtelen, olyan fejfájasztó gőz támadt, hogy azt még a rinóczerosz sem állta ki.

Az ismerősök köre pedig egyre szaporodott, a tisztartói lak csakugyan nem állta ki tovább az ostromot.

Egyszer, a mint Lomniczy a felső magyarországi birtoka megtekintése végett hosszabb időre eltávozott (úgy tudom, hogy nagyszerű sajtgazdaságot és pisztráng tenyésztést rendezett be), a neje minden előleges tanácskozás és beleegyezés nélkül, a bizonyos indemity reményében, átköltöztette a háztartást az úri kastélyba. Nyár volt: szép meleg idő: azokban a hűs magas teremmagyságú szobákban gyönyörűség volt a lakás. Hiszen tetszik rá emlékezni, azok a pompás platánfák, hogy integetnek be az ablakokon, a nagy kúszó rózsák meg keresztül bujnak a salugáderek nyílásain s bemásznak a szobába a virággirlándjaikkal. Aztán az erkélyről milyen fölséges kilátás esik! Arra a halastóra ott a sík pázsit közepén, a mibe azok a rengeteg nagy gyászfűzek lógatják bele az ágaikat! - Én nem vagyok poéta ember; de magam is óra számra el tudtam ott ácsorogni, báméskodva: mikor más dolgom is lett volna.

Az ismerősök, ugy féltréfából, mondák ugyan az asszonyságnak, hogy nem fél-e a „c z i f r a a s s z o n y”-tól. (Igy hitta már minden ember a kastély kisértetét, a mióta azon novellájában ez a név lett ráruházva.) De ő nevetve mondá: „Nem féltem én az én uramat semmiféle czifra asszonytól. Magam sem vagyok az; még csak krinolint sem hordok; - másféle czifra asszony volt az, aki miatt az előbbeni földesuraságot utolérte a maga veszedelme.”

A hazatérő Lomniczy egészen meg volt lepetve, mikor a háza népét már az új kastélyban elhelyezkedve találta.

Eleinte egy kicsit dörgött-morgott (a családfői jogainak megóvása tekintetéből), a dolgozó, pipázó, tekéző szobáival elégedetlen volt; azon patvarkodott, hogy semmijét sem találja: a volt lakásán tudta már, hogy mije hol áll? Most pedig mindenért inas, kulcsár, szobaleány után kell kiabálni, hogy hová dugták el ezt? hova pratálták el ezt amazt? És a mi legnagyobb okot adott a zsémbelésre: az elhagyott kisszerű lakban szorosan egymás mellett voltak a háló szobáik, az övé, meg a feleségéé; itt pedig egész teremsor, folyosó rejtékajtó választja el őket egymástól; már most a kis Bélácska, hogy fog vándorolhatni egyik szülőnek az ágyából a másikba?

A nagy zsémbelésnek utoljára azzal szakítá végét az asszonyság, hogy tréfásan odaveté az urának:

- Tán bizony attól félsz, hogy téged is meglátogat a szobádban a „cifra asszony”?

Ez a tréfás csiklandás elevenre talált. Lomniczy nem szerette, ha a rovására nevetett valaki: igen komoly, mindenkinek becsületadó, de mástul is becsületkövetelő ember volt.

- No engem ugyan nem ijeszt meg semmi cifra asszony. Monda büszkén. Ha tetszik látogasson meg. Szívesen látom.

- Inkább ha félsz, itt leszek én is melletted! kötődék veled az asszonyság.

- Köszönöm a gráciát; - de mikor nekem egy ilyen érdekes hölgygyel készül légyotnom, akkor a feleségem asszony csak maradjon a saját szobájában s ne rontsa el a mulatságomat.

S ezen a tréfán évődtek aztán egész este, a vacsora alatt is, s mikor eljött az ideje: a férj ment a maga lakosztályába, a nő is a magáéba. A Bélácska szokás szerint az apjával akart aludni menni; de az azt mondta neki; „Csak maradj te ezentúl az anyádnál: reggel nem találnál oda hozzá.”

Éjszakán alig hogy elcsendesült a ház, roppant nagy dörömbözésre ébredt fel minden ember. A zaj Lomniczy ur szobájából jött: úgy tetszett, mintha a házi ur egész banda zshiványnyal dulakodnék. Asszony, szobalyány, paplannal a nyakában, instruktor stíléttel, inas puskával, szakács palacsintasütővel rohantak a megtámadottnak vélt segítségére s mikor benyitnak hozzá, ott találják az ágyaszélén ülve egyedül az urat. A szobában szétszórva hevert csizma, famacska, gyertyatartó, a miket az ajtóhoz hajigált. - Egészen ki volt kelve képéből.

- Az Istenért! mi történt? kérde a felesége.

Lomniczy pedig nagyon restellte a dolgot, hogy annyi ember összeröfönt, s még ő neki állt feljebb. Zsémbelni kezdett, hogy az inas nem hozott neki éjszakára friss ivó vizet, s minthogy ebben az új háló szobában nem talált rá a csengetyűsinóra, azért hajigálta a csizmáit az ajtóhoz; most menjen mindenki az ágyába s neki hagyjanak nyugtot.

Azonban a hangjának a reszketése elárulta, hogy valami másnak kellett itt történni: - annyival inkább, minthogy az ivó víz is ott állt az éji szekrényen, a csengetyűsinór is ott csüggött az ágya fejénél.

Ő azonban szigorúan megtiltotta, hogy erről a mai dörömbözésről valakinek említést tegyenek.

Hanem ettől a naptól fogva mintha kicserélték volna. Magába zárt, buskomor lett: alig lehetett szavát venni. A mit soha sem szokott, ebéd után feküdt le alunni. Az inasa, a ki a földszinten épen az ura háló szobája alatt szokott alunni, azt beszélte, hogy az ur mindég éjfél után felkel, csizmát huz s nagy dobogó lépésekkel jár fel s alá a szobában; s néha a szavát is hallani, mintha kérdezne valakitől valamit: mintha kiharancsolna a szobájából valakit. Egy reggel pedig, mikor még az ur aludt, a szobájába benyitó inas a vadászkest az ajtóba furva találta: mintha valakinek utána hajították volna. S az ur rendkívül haragos volt, a miért azt az inas észre vette.

Hanem akkor aztán komolyan kérdőre fogta a felesége s egész szívszerinti nyájassággal kivallatta a férjét, hogy mi történt vele?

- A „cifra asszony.”

- Megjelent előttem?

- Minden éjjel. Mindig ugyanegy órában. Pedig én nem vagyok se képzelődő, se holdkóros. Semmi bűnömöt sem tudom, a miért valakinek a halottja boszut álljon rajtam. Bántja a büszkeségemet, hogy a babona, a mi parasztnak való, engem is megnyergeljen. De ott áll előttem minden éjjel s nem tudom elkergetni. Ébren vagyok; megmosom az arczomat, s mikor meg akarom törölni, nem veszem észre, hogy az ő halotti köntöse akadt a kezembe, abba törülközőm.

Az asszony megijedt. Azt hitte, hogy ez kedélykórság. De eltitkolta a rémületét. Még derült kedéllyel mondá:

- Óh, ez ellen én igen egyszerű házi szert tudok. Meghivunk a környékből egynehány jó barátot, s a hogy más tisztességes ember szokott tenni: egész éjjel eltarokkoztok ott abban a te megbabonázott szobádban.

Ez a házi orvosság csakugyan jó prophylacticus szer a kisértetek ellen. Ugyan a tarokkozók is szoktak babonákat hinni: vannak, a kik félnek a „rossz bibicz”-től, a „szurokmadár”-tól (Pechvogel), a kik a harmadik ultimo után helyet huznak, de a „dámá”-tól nem félnek: azt letenni jó: Sőt ismerek olyan tarokk celebritást, a ki négy dámával a kezében kimondta a „szólót.” Nem! a cifra-asszonytól a tarokkozók nem félnek.

Tehát az történt, hogy a soha nem kártyázó Lomniczy egyszerre csak elkezdett szenvedélyes tarokkistának felcsapni: még pedig az „ugrándozó” fajtából, négy tarokkal, nyolcz szinnel megjátszta a „kettőt”; kilencz tarokkal az ultimot, kétféle vulpessel bevágott a solóba, s rekontrázott ötödik vételre. Tetszik tudni ugy-e bár, hogy ezek micsoda dolgok?

(- Hogy ne tudnám? hiszen abból élek.)

- Vesztett is eleget, úgy hogy kezdték „kész pénz bácsi”-nak csufolni; de hát azzal nem törődött. Kész nyereségnek vette, hogy agyonverhetett egy éjszakát a másik után. Mindig volt tiz-tizenegy összekötött kettős a táblán (tetszik érteni?), úgy hogy reggelig nem lehetett abba hagyni.

Ez hát így ment valami egy hétig.

Egyszer megint hozzá ültek a játékasztalhoz, jól megvacsorálva elébb: csak még a thea volt hátra, a mit egész éjjel fogyasztottak. Lomniczy megint beugrott: kérte a talont. Az osztó egymás után felvágott neki négy dámát.

- Ejnye, bizony ha még egy ötödik dáma volna, azt is nekem adnád! - mondá rá tréfálkozva.

Erre a szóra belép az inas, egy tálczával a kezében, azon hoz nyolcz findzsát, a szamovárt, czukortartót, tejszines ibriket, rhumos palaczkot. De ugyanabban a pillanatban az átelleni ajtó is megnyílik, s erre olyan légvonat támad, hogy minden gyertyának a lángja lefelé csapódik s a kártyák szétrepülnek az asztalról. Az inas elordítja magát: „Jézus, Mária, szent József!” S kiejti a kezéből a tálczát, minden porcellánostul: Lomniczy pedig elmeredve bámul maga elé, az átelleni ajtónyílás sötétjébe. - Megkapta az „ötödik dámát.”

Mind felugráltak az asztal mellől; Lomniczy aléltan hanyatlott hátra a karszékébe: magán kívül volt; le kellett őt fektetni. Éjjel futtattak a városba orvosért.

A jelenvoltak valamennyien mind esküdtek rá, hogy ez valóság volt: az egyik látott belőle valamit, a másik a hangját hallotta, a harmadik valami megnevezhetlen sirbolti dohot érzett; de leghivebb tanu volt az inas, a ki semmit sem szólt, csak a foga vaczogott össze, ha kérdezték, mit látott. Hiszen ok nélkül csak nem dobta el a kezéből azt a sok drága theás edényt.

Ez már több a tréfánál!

A minek annyi ember tanuja volt: annak nagy hamar hire futott. Egész szenzatiót keltett az a vidéken. A ki nem akarta hinni, azt megverték.

Mikor már a közönség kidisputálta magát e rémjelenet lehetősége fölött, fogja magát két fiatal katonatiszt (főhadnagy mind a kettő): „No, majd megfogjuk mi azt a czifra asszonyt”!

Még olyan „czifra asszony” nem volt a világon, a ki egy főhadnagy szobájába büntetlenül be mert volna lépni.

Szabadságot kértek a várparancsnoktól (K... várában volt a garnizonjuk) egy pár napra. S kihajtottak a nem messze levő Lomniczy kastélyig.

Egyenesen elmondták odajövetelük célját: komoly dolgot csináltak belőle. Ebben a kisértet históriában valami szemfényvesztésnek kell lenni. Az ujabbkori bűvészet olyan tökéletességre vitte már e tudományt, hogy valóságos boszorkányságot űz vele. Spiritisták, lélekidézők mind, vagy szándékos ámitók, vagy professionatus komédiások: hátha van valakinek valami célja azzal, hogy e kastély urait elrémitse? - ők ketten majd rájönnek e kisértetjelenés titkára: csak engedjék őket egész erélylyel hozzá látni.

Lomniczy nem akart beleegyezni; de a neje rávette, hogy engedje a két katona vendégét abban a kisértetjázat szobájában háltni.

Vacsora után a két főhadnagy eltávozott: Lomniczy ezuttal a neje szobájába vonult alvásra.

(Nem állhattam meg, hogy ennél a szónál félbe ne szakítsam az elbeszélő hazafit: „De ugyan mért nem tette ezt hamarább is?”)

- Miért ám? Hiszen én is azt kérdeném nyomban. Nem tudok rá más okot gondolni, mint hogy nem akarta, hogy a kisértet még oda is utána menjen, s még a nejét és a kis fiát is megrémítse.

- Pedig az oda csakugyan nem ment utána. - Nem üldözött az mást, csak azt, a ki ama szobát foglalta el, melyben őt ártatlanul meggyilkolták. Éjfél után egy pisztolylövés csattanása verte fel az alvó kastélyt. - Mindenki oda futott a háló szobába, a hol a két katonatiszt hált. - Az egyik a pamlagon feküdt, a másik az ágyon. - A pamlagon fekvő tiszt mély álmából ébredt fel a pisztolydurranásra, s a golyó által összezuzott fali tükör cserepeinek a hullására. - Az ágyban fekvő főhadnagynak még kezében volt a kilőtt pisztoly: s még többször is löni akart vele: felhuzta, meg elcsettentette: szemei mereven bámultak a semmibe.

Meg volt örülve.

(- Uram, ön rettenetes dolgokat beszél itten!)

- Nem én. Csak a mi megtörtént. Annyira megháborodott, hogy meg kellett kötözni. Ugy szállították a várba vissza. Ott hagymázba esett. Gyógyította azt mindenféle doktor: még Bécsből is hoztak le kettőt. De még csak a betegségének a diagnózisát sem tudták megállapítani. Nem hallotta azoknak a kórtüneteknek soha senki hírét. Hatodnapra meghalt. A nélkül, hogy egy árva szóval is elmondta volna, hogy mit látott azon az éjszakán.

(- Kérem: - van még ebből a történetből több is hátra?)

- Még két szivarom van, a mit kiszivok, azzal vége lesz. Ezt még meg kell önnek hallgatni.

Az én hajdani cimborám folytatá rendíthetlen nyugalommal a rémmesét.

- Csodálom, hogy nem ismeri ön azt a történetet: hiszen le volt írva a Győri Közlönyben, a hol még a főhadnagyk is névszerint fel voltak sorolva. Az, a ki ily gyászos véget ért, egyetlen fiivadéka volt egy előkelő stájer családnak. Ez eset után még a legskeptikusabb filozófus emberek is azt tanácsolták Lomniczynak, hogy hagyja oda azt az elátkozott kastélyt, legalább egy időre: menjen fürdőre, vagy induljon utazni Skócziába.

- De Lomniczy makacs természetű ember volt: vagy talán vont a valami fátum. Azt mondják, hogy vannak lunátikus emberek, a kiket a holdvilág felcsal a ház tetejére éjszaka, mezitláb sétálni. Ezek sem tehetnek róla. Ámbár minden logika ellen van, hogy egy ember, a ki nem cserépfedelező, a háztetőkön sétáljon: még is ösztönözve érzik magukat ez indokolhatlan eljárásra. Ilyenforma lehetett Lomniczynak az a végzetes vágyakodása, csak azért is megtartani hálószobájául a megölt asszony termét. Nem akart félni. Aztán mitől? Egy semmitől! Egy agyrém-től! Hiszen gyermek az, a ki meg hagyja magát ijeszteni azzal a szóval, hogy „jön a mumus”!

Pedig hát ezuttal éppen a gyermekszív volt az, a mi nem ijedt meg.

Említém, hogy Lomniczynak volt egy kis fia, a ki azelőtt, míg a tisztartói lakban tanyáztak, az apja mellett szokott aludni.

A czifra asszony kisértetregéjét már minden cseléd beszélte: a kis fiu is meghallotta azt, s akkor aztán addig nyugösködött az apja, anyja nyakán, hogy engedjék meg neki, hadd háljon ő a papával; majd ő olyan szépen fog imádkozni, hogy a kisértet nem jön oda: hiszen benne van az imádságban: „Ne vigy minket a kisértetbe!” míg engedtek az okos gyermeki beszédnek, s Lomniczy magához vette éjszakára a kis fiát az ágyába.

És attól fogva nem háborgatta őt a czifra asszony.

Ugy ébredt fel, azon az oldalán fekve, reggel, a melyiken este elaludt. A kis gyermek karja a feje körül füződött, fejecskéje a vállán feküdt; kölcsönadta az apjának az álmát.

Hát nem szép költői gondolat ez, barátom uram! A kisértet egy nő. Mindenkit üldöz, ijesztget, öldököl erős férfiakat; hanem a mikor egy kis gyermeket lát maga előtt, akkor megenyhül a haragja. Ha fölkel, odajön éjféli órában, rátakargatja a kis alvóra a lecsuszott paplant, megcsókolja és odább lebben.

Ezt ön így írná meg ugy-e, ha valami románczot csinálna belőle? A női gyöngédség még a kisértet szívet is uralja.

Hanem hát ez csak poézis, a mit a valóság meghazudtol.

... Ejnye, de imfámis rosszul ég ez a szivar: pedig kiállítási specialitás! Megengedi ön, hogy egy másikra gyujtsak?

No hát - a hogy mondom: a valóság meghazudtolja a poézist. A kisértetnek nincs irgalmat érző szive: nincs nála gyöngédség, kegyelem, kiengesztelődés. Negyvenedik napjára az első megjelenésnek reggel halva találták Lomniczyt az ágyában. Vérömlés ölte meg, mint Attila apánkat.

(- S ön ezt nevezi v a l ó s á g n a k , a mely a p o é z i s t meghazudtolja?)

- Így történt: ezen módon. Ezt én bizonyára nem most találtam ki az ön szórakoztatására, sem pedig a rosszul égő szivarom miatt elkeseredésből. Halva találták a derék, erőteljes férfit az ágyában. Hiszen nagy hire volt annak! Ólomkoporsóba vitték a hulláját haza az őseihez sárosi sírboltjába: ott aluszsza örök nyugalma. Az özvegye egy napig sem maradt tovább a kastélyban, rögtön összepakolt, a kis fiával együtt felköltözött Bécsbe; a jószágát áruba bocsátotta s mihelyt vevő akadt rá: azt sem kérte, kicsoda-micsoda? aláírta a szerződést: a többit az ügyvédjére bízta. A kastély egészen ingyenben maradt az új birtokosnak.

- Az új birtokos - valljuk meg igazán - egy bécsi bankár volt. Éktelen gazdag Dárius ember. A ki csak úgy komázik szerencse istenasszonnyal. Ezeres bankóval gyűjt szivarra. Azt mondják, hogy Bécsben az volt a legnagyobb gyönyörűsége, hogy a pénzesztárczáját a külső kabátzsebébe dugva, belevegyült a kohlmárki sokaságba s aztán nagyon mulattatta, ha a tárczáját kicsenték a zsebéből. Hires volt a börze manővereiről. Egyszer hausszera, másszor

baissera dolgozott. Először meggründölt egy nagy vállalatot, aztán lánszirozta, tovább passzizozta, végre konterminozta s így nyerte a milliókat. Tudott is velök élni! Nagy Lebemann volt. Az opera komikban ő tartotta az egyik proscenium-páholyt, a melyikből fölfelé kell nézni a szinpadra. A leghiresebb bolondságokat ő rendezte. Hagyjuk neki azt a nevet, hogy „Lebemann Alfréd”.

Én bizony megvallom igazán, hogy nehéz szívvvel látom, mikor egy-egy ősi magyar család jószága a másik után gazdát vált. Tudom ugyan, hogy abból az idegenből is jó hazafi lesz időjárával; de csak még is nehezen esik hozzászoknom, hogy a mit őseink lóháton, karddal és kopjával a kezükben meghódítottak, azt a földet az idegen egy paruplival a kezében ragadja el tőlünk. Azonban utólag még is jól esett, hogy így esett: a bécsi bankár ezt a birtokot is csak spekulációra vette: rögtön parcellázta, harminczévi törlesztésre elárusította: én is úgy jutottam belőle egy kétszáz holdas taghoz; de én hála Istennek, az első esztendőben kifizettem az egész árát; akkor nagy termés volt: tizenkét forintos buzaár, nem tartozom senkinek. Hát nekem, meg több apró gazdáknak egész javunkra vált az a birtokcsere. Lebemann bankár nem tartott meg a birtokból magának egyebet, mint a kastélyt meg a hatszázholdas parkot és vadaskertetet. Az nem kellett senkinek. Hét forint luxus adó a parktól holdankint; no köszönöm szépen. Ő azonban megengedhette magának ezt a költséget; mert ezen az üzleten is nyert száz perczentet netto.

Ő is tudta azt jól, hogy ehhez a kastélyhoz micsoda kísértetes hagyomány van fűzve: épen ez csiklandozta az inyét szörnyüképen.

Itt, a kísértetek elhírhedett tanyáján tartani egy nevezetes dáridót. Ennek van valami pikáns zamatja. Egy olyan lakomát, a melyen száz arany egy kúvert; van minden: csemegék, a melyeket esznek, és csemegék, a melyek maguk is esznek. Tizenegy bonviván gavallér jött le vele Bécsből: mind válogatott sportszmenek és börzebárók. És tizenkét elegáns hölgyecske a balletkarból a szimmetria végett.

Hej, ha ön olyan szépen tudna ilyesmit leírni, mint azok a francia regényírók, a kiket mi olyan kedvtelve olvasunk ott falun (mikor a feleségünk nem látja), - ez volna az igazi tárgy.

Egy orgia a kísértet tanyáján!

Ezekkel tessék megküzdenni madám „czifra asszony!” Ezzel a féktelen vihánczó csoporttal, mikor a kiivott poharaikat a falhoz verik s úgy hívják a kísértő szellemet: „Ide hozzánk! szép asszony a tulvilágról! Itt van egy üres szék, itt egy tele pohár a te számodra is! Igyál, mulass, kaczagj velünk! Tanulj élni! Éljen a kísértet!”

Az óra tizenkettőt üt. Az ajtó megnyílik. A lármás had elnémul, de a következő perczben még nagyobb vihongásban tör ki; hisz az éjféli kísértő nem suhanva közelgő rémszellem, hanem a bizalmas komornyik, ki az urának ezüst tálczán hoz egy táviratot.

Távirat! Éjfélnben? - Azt bizony K... városból hozta egy lovas staféta. Nagyon sürgős lehet. Bécsből érkezett, gyors továbbítás utasítása mellett.

Alfréd ur engedelmet kért a vidám társaságtól, hogy egy perczre a szobájába vonuljon a kapott táviratot elolvasni.

- No, csak el ne kapjon a czifra asszony odabenn! - kiáltanak utána a dőzsölők gunyolódva.

Tizenegy pár ott maradt a tivornya teremben, a tizenkettedik fele, a magányosan hagyott bacchansnő, nem tehetett okosabbat mint hogy a többiek mulattatására felugrott az asztal közepére s szilaj merészséggel lejtette a pohártánczot, a mivel a dobzódókat még frenetikusabb örjöngésbe hozta.

Egyszer aztán a mámoros zsvajt egy csattanó dörgés szakítá félbe.

A pisztolylövés a bankár hálósobájából jött.

Mi volt ez?

A hölgyek egyszerre ijedten huzódtak egy csoportba, nagy kendőikkel takargatva ludbórzó tagjaikat: a férfiak szájában is elakadt a dal.

- Ejh, mit? - kiálta közülök a legbátrabb. - Alfréd most meg akart bennünket tréfálni.

Azzal odarohantak kaczagva a háló szobájába.

Ott aztán abbahagyták a kaczagást.

Lebemann Alfréd ott feküdt az ágy előtti medvebőrön elnyúlva, keresztül lőtt fővel. Jobb kezében a revolver, baljában a távirat.

Felvették a táviratot s a következőket olvasták belőle.

„Seeschiffart maga után rántott minden vállalatot. Általános panik! Krach! Holnap másfél millió differenzia fizetendő. Pénztáros kasszával elszökött.”

De ezzel ugyan a többi tizenegy uraság is meg volt löve.

Ezzel a szóval az ő papírváraikat is szétfujta a szél.

Egyszerre kiment a mámor valamennyinek a szeméből. Nem kellett már nekik szép leány csókja; se esszbukéval kevert pezsgő; orczátlan dal, csábító táncz: futott valamennyi ki a kastélyból, felverni a kocsist álmából: fogatni, vágatni a legközelebbi vasuti állomáshoz. A dévaj hölgyek is siettek felkapkodni, ki mit talált az útiköntöséből, hogy itt ne felejtsek őket: a Sachertól hozott pinczerek sebtén takarították össze az ezüstmüt és porcellánt: reggelre üres volt a kastély. Csak az agyonlőtt uraság maradt ott a czifra asszony szobájában, egyedül, végig nyúlva a padlón, a míg este felé előkerült a szolgabíró, meg a törvényszéki jegyző, hogy felvegyék az esetről a protokollumot.

No hát ki tudta seperni a kastélyból a „czifra asszony” az egész bacchanált, úgy-e?

Ez pedig olyan igaz történet, mint a milyenről csak valaha szolgabíró protokollumot vett föl s rányomta a pecsétjét.

Nem hiába mondja Göthe (vagy nem Göthe mondja?), egy szóval egy okos német, hogy: „Sok dolog van még a világon, a miről a bölcsek nem is álmodának”.

... De már csakugyan nem szívom tovább ezt a szivart, mert úgy büzőlg, mint a tőzeg; pedig „Cuba flór” volna.

A többit, a mi a kastélylyal történt azóta, három szóval elmondhatom.

A krach, tetszik tudni, teljes mértékben beütött. Nekem, hála Istennek, nem volt egyéb papírosom, mint egy pár magyar duna-gőzhajózási, egy pár bajai kiházásitási, egy néhány tiszta-tüzkárbiztosítási, öt darab balaton-boglári gőzkompozíciós részvényem. Azokkal a kerti filagoriám belsejét igen szépen kitapetiroztam: a couponjaikat pedig cigarettnek használom; hanem azok a szegény Lebemannok bizony mind Sterbemannok lettek, a kik ott a „czifra asszony”-t inzultálták.

A kastély és a park kótyavetyére került. Potom áron vette meg egy spekuláns. Valami spiritus-fabrikáns.

Ez aztán prakticze fogott hozzá a kisértet kiküszöböléséhez. Az egész kastélyt átalakítá szeszgyárrá. A nagy parkot pedig kivágatta: eladta ölfának; a telket köles, burgonya és tengeriföldnek használja, abból főz spirituszt.

És így jelenleg a szellem ellen küzd a szesz: az egyik spiritus ellen a másik spiritus.

De meglássa ön: (kivánom, hogy rossz próféta legyek) az a felingerelt kisértet még ennek a spiritusznak is ki fogja törni a nyakát.

Eddig tartott az én régi barátom elbeszélése.

Én elvégre is csak azt ismétlem, hogy daczára annak, miszerint ez mind való történet: az egésznek az összefüggését lehetetlennek tartom; hanem hogy a szeszgyárosoknak a rémmese utolsó szakaszával nem ütöttem-e szeget a fejükbe? azt nem tudom: azok aligha el nem hiszik a „cifra asszony” boszuját a mostani keserves a n t i s p i r i t i s t a viszonyok között....